

WEERBAARHEID IN ZORGZAME GEMEENSCHAPPEN

WEERBAARHEID IN ZORGZAME GEMEENSCHAPPEN

UITGEVERIJ DONKIGOTTE

Colofon

@ 2026 Uitgeverij Donkigotte

Deze bundel is samengesteld door Marcel Canoy en Martien Versteegh namens de We Doen Het Samen-coalitie. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de publicatie financieel mogelijk gemaakt

Auteurs: Marcel Canoy, Joop Dagers, Eliza Gerritsen, Laura Huygen en Martien Versteegh

Eindredactie: Joop Dagers

Vormgeving: Creatief bureau Donkigotte

ISBN 978-94-91190-14-8

NUR 130

Fotografie omslag: Jurgen Jacob Lodder

We hebben ons uiterste best gedaan om rechthebbenden van woord en beeld te achterhalen. Het spijt ons als we iets toch ten onrechte hebben gebruikt. Laat het dan vooral weten via een berichtje aan communicatie@wedoenhetsamen.nu, zodat we tot een gepaste oplossing kunnen komen.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
Inleiding: Anders kijken naar weerbaarheid	9
Visie op weerbaarheid: Amina Berkane Abakhou	13
Het Hof van Cartesius als circulaire oase	17
Plaats de Wereld: een wereldplek voor ontmoeting en verbinding	25
Samenwerking van onderop geeft de buurt energie	33
Visie op weerbaarheid: Mustapha Eaisaoui	39
In Zalk gaat dorpsbelang voor eigenbelang	45
Van samen eten naar noodnetwerk in Wageningen Noordwest	51
Samenredzaamheid is vanzelfsprekend in Eexterzandvoort	57
Visie op weerbaarheid: Anja Bijen	63
Finland aan de Maas - Weerbaarheid in Mook en Middelaar	69
De JoJo in Sassenheim: een zorgzame gemeenschap is ook weerbaar	75
Het principe van de lege stoel	81
Conclusie	85
We doen het samen	95

VOORWOORD

Op 12 augustus 2026 kreeg ik het volgende Whatsapp-bericht op mijn telefoon:

WAARSCHUWING BOSBRAND.

Bericht namens Austerlitz' Belang:

Er is brand bij landgoed Bornia.

Mogelijk gevaar voor Austerlitz.

Bereid vertrek richting Woudenberg voor.

Volg uw vluchtplan, zet uw vluchttas klaar en informeer huisgenoten en burens.

Luister naar RTV Utrecht (93.1 FM / DAB 12+) en kijk op <https://vru.nl/incidenten/>.

Blijf kalm.

In mijn woonplaats Austerlitz vroegen enkele dorpsgenoten zich vorig jaar af: wat doen we eigenlijk als in onze omgeving een bosbrand uitbreekt? Die vraag is niet vergezocht. Austerlitz ligt midden in de bossen van de Utrechtse Heuvelrug en heeft maar twee uitvalswegen. Ze vonden dat reden genoeg om niet af te wachten en richtten de *Bosbrandwerkgroep Austerlitz* op. De werkgroep maakte een vluchtplan, bracht vluchtroutes en verzamelplaatsen in kaart, maakte instructievideo's en een meterkastkaart voor alle huishoudens en zette WhatsApp- en Signalgroepen op om inwoners snel te kunnen bereiken.

Het bewonersinitiatief groeide uit tot een samenwerking met de gemeente Zeist, de veiligheidsregio Utrecht, de brandweer en Staatsbosbeheer. De aanpak trok landelijk de aandacht. In juli 2026 bezocht koning Willem-Alexander Austerlitz om zich te laten informeren over het initiatief.

Het is een actueel voorbeeld van hoe bewoners zelf aan de slag gaan met weerbaarheid. Dat geldt voor alle verhalen in dit boekje. Ze gaan over heel verschillende plekken en totaal verschillende mensen, maar steeds blijkt hetzelfde: weerbaarheid begint vaak gewoon bij inwoners die elkaar kennen en samen iets gaan doen.

In Mook en Middelaar leidde het hoogwater van 2021 tot een netwerk van straatcoördinatoren en een inventarisatie van wat bewoners zelf kunnen bijdragen. In Wageningen Noordwest wordt voor noodsituaties voortgebouwd op bestaande buurtnetwerken. En in Eexterzandvoort is samenredzaamheid zo vanzelfsprekend dat nadenken over weerbaarheid daar bijna een logisch vervolg op is.

Op veel plekken is de infrastructuur er al die gebruikt kan worden in geval van nood. De JoJo in Sassenheim is een ontmoetingswerkplaats waar mensen elkaar kennen en helpen. Plaats de Wereld in Vries is een vertrouwde plek waar ontmoeting en verbinding centraal staan. Juist zulke plekken en netwerken blijken van grote waarde als er iets gebeurt.

Deze bundel laat een aantal voorbeelden zien en laat mensen aan het woord met als belangrijkste boodschap: weerbaarheid is geen individuele eigenschap, maar begint in de gemeenschap. Natuurlijk zijn goede plan-

nen, professionele hulpdiensten en publieke voorzieningen nodig. Maar daarmee alleen ben je er niet. Je moet ook weten wie er naast je woont. Wie hulp nodig heeft. Wie juist iets kan betekenen. Waar je terechtkunt en hoe je elkaar bereikt als telefoon of elektriciteit uitvalt.

De overheid kan dat niet allemaal organiseren. En dat hoeft ook niet. De kunst is om aan te sluiten bij wat in dorpen en wijken al bestaat en inwoners te helpen daar sterker in te worden. Zoals ze in Eextertzandvoort zeggen: als inwoners zelf weten wat nodig is, steun dan vooral de plannen die er al liggen. Zoals de gemeente Zeist heeft gedaan met Austerlitz.

De verhalen in deze bundel laten zien dat het kan, en dat het op veel plekken nu al gebeurt. Veel leesplezier!

Jan Smelik,
bestuurslid We Doen Het Samen-coalitie

**‘Weerbaarheid in lokale
gemeenschappen betekent het
ontwikkelen van het vermogen om
wendbaar te zijn met het oog op vele
denkbare toekomstige situaties.**

**Dat is niet alleen relevant in de context
van allerlei rampen, maar werkt – anders
dan een schuilkelder of een noodpakket
– ook heilzaam buiten die rampen.’**

INLEIDING

ANDERS KIJKEN NAAR WEERBAARHEID

Door Lea Bouwmeester en Marcel Canoy

Terwijl het dagelijks nieuws wordt beheerst door geopolitieke consternatie, broeden ambtenaren en politici in Den Haag op een passend antwoord. Een antwoord dat niet alleen past op de mogelijke gevolgen van die consternatie, maar dat ons land ook weerbaar maakt voor ander onheil, zoals een nieuwe pandemie of een watersnoodramp.

Van oudsher zoekt ons land de oplossingen in beleid en in het fysieke domein; denk maar aan de Deltawerken, de waterschappen of de Afsluitdijk.

Hoewel bewondering past voor al dat technisch en bureaucratisch vernuft, is het de vraag of het beste antwoord op de huidige uitdagingen gevonden moet worden in het fysieke domein of in beleid. Investerings in defensie, voedselpakketten en verbeteringen in de veiligheidsketen: het is allemaal nodig, maar is het de kern?

Deze bundel komt voort uit onze ervaring dat de kracht al aanwezig is in mensen, plekken en gemeenschappen, vaak zonder dat we die als 'weerbaarheid' herkennen. Een ervaring die wij niet alleen zelf hebben, maar die we delen met alle partners van de We Doen Het Samen-coalitie. Daarom gingen we op zoek naar wat mensen en gemeenschappen sterk maakt: welke relaties, kwaliteiten en omstandigheden doen ertoe, en wat helpt om die kracht te laten groeien? De verhalen nodigen uit om

**De essentie van
weerbaarheid ligt
bij burgers.**

anders te kijken naar weerbaarheid: niet alleen naar wat ontbreekt, maar juist ook naar wat er al is. Want er gebeurt op dit moment al veel moois in het land, al is dat lang niet altijd sexy of zichtbaar. Weerbaarheid in lokale gemeenschappen betekent het ontwikkelen van het vermogen om wendbaar te zijn met het oog op vele denkbare toekomstige situaties. Dat is niet alleen relevant in de context van allerlei rampen, maar werkt – anders dan een schuilkelder of een noodpakket – ook heilzaam buiten die rampen.

Het investeren in het sociaal weefsel in dorpen en buurten zorgt ervoor dat mensen er voor elkaar zijn als het nodig is. Het laat zien dat we niet op de overheid hoeven te wachten om in actie te komen. Door de nabijheid sporen we de noden van de meest kwetsbaren in de samenleving vroegtijdig op en verkleinen we de schade die ontstaat door rampen.

Vandaar dat deze bundel lokale initiatieven en initiatiefnemers in het zonnetje zet. Om te zien wat er schijnt, is geen eclipsbril nodig. De initiatieven zijn door burgers bedacht en worden door burgers uitgevoerd. Initiatiefnemers zijn sterke schouders met creativiteit, vermogen om te verbinden en uithoudingsvermogen. Heel veel uithoudingsvermogen.

De bundel schetst een zo gevarieerd mogelijk beeld. Er zijn initiatieven in kleine kernen en in grote steden. Sommige gaan over klimaat en duurzaamheid, andere betreffen het sociale domein of de veiligheid. De geïnterviewden hebben allemaal hun sporen verdiend, bij sociale verbinding, volkshuisvesting en corona. Zij dienen als inspiratie voor velen in hun buurt en daarbuiten.

We hebben niet lang hoeven zoeken, want er zijn voorbeelden te over, over het hele land verspreid. De gemeenschapskracht van burgers is schier onuitputtelijk. Maar die rijke bron vloeit niet vanzelf. De beste initiatieven beginnen van onderop, maar verhouden zich tot de overheid. Burgerkracht is geen vervanging van de overheid, maar een essentiële aanvulling, een bron van informatie en een klankbord.

De complementariteit vraagt stappen van beide kanten. Burgers moeten zich leren verhouden tot bureaucratische wetmatigheden, die niet allemaal afgedaan kunnen worden als overbodig papierwerk van Dorknopers. Een open houding is daarvoor nodig, want juist in tijden van crisis zijn hulpdiensten essentieel en is een goed functionerend overheidsapparaat belangrijker dan ooit. Omgekeerd dienen overheden zich ook te verhouden tot burgerinitiatieven. Soms is daar financiering voor nodig, want niet alles kan altijd met vrijwilligers worden opgelost. Schotten moeten worden doorbroken en bestaande processen opnieuw tegen het licht gehouden.

Voor deze tweezijdige investering hoeft niemand een maatschappelijke kosten-batenanalyse te maken. Iedereen die deze bundel leest of een van de initiatieven met een bezoek vereert, zal met eigen ogen kunnen zien hoe waardevol die investering is.

Voormalig Tweede Kamerlid Lea Bouwmeester houdt zich al sinds 2017 bezig met zorgvernieuwing, dialoog en innovatie. Marcel Canoy is hoogleraar gezondheidseconomie aan de VU en wetenschappelijk directeur bij VitaValley.

AMINA BERKANE ABAKHOU VERBINDT DE WIJK

'Waar met de lockdown deuren dichtgingen, ging mijn deur open'

Door Marcel Canoy

Nog vlak voor ze op familiebezoek in Marokko gaat, vindt het interview plaats met Amina Berkane Abakhrou. Een sterke vrouw 'powervrouw' noemen is misschien een cliché, maar als er ooit iemand is op wie dat cliché van toepassing is, is het Amina wel.

Geboren in Frankrijk en opgegroeid in Marokko. In 1973 is ze naar Nederland gekomen. Dan begin je toch weer een beetje opnieuw. Ze stichtte een gezin, kreeg zes kinderen. Ondertussen die lastige taal leren en aan het werk als schoonmaakster. Amina heeft zich lang geschaamd voor haar gebrekkige Nederlands. Dat zijn haar woorden, want ze spreekt de taal voortreffelijk.

Amina houdt van leren, ontwikkelen en aanpakken. Al snel besloot ze geen schoonmaakster te willen blijven. Ze kreeg uiteenlopende functies in de zorg - van verpleegkundige tot manager -, heeft inmiddels een goedlopend eigen coachings- en trainingsbedrijf, is bijna afgestudeerd theologe en schreef een boek getiteld *Gebroken, niet verslagen*.

Aanleiding voor het boek was de gebrekkige aandacht die er in ons land is voor de positie van de migrantenvrouw. Amina heeft met haar persoonlijke verhaal dit gat willen dichtten. Voor we het over weerbaarheid hebben, vraag ik haar nog waarom moslimvrouwen het zo goed doen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Amina neemt geen blad voor de mond: 'Neem mijn broer, die was in mijn jeugd God en de heilige Maria samen,

Veerkracht is gebaat bij een duwtje, zodat mensen makkelijker zelf problemen oplossen.

terwijl ik keihard moest werken om mijn plaats te veroveren. Dat zal vaker gebeuren, vrouwen in mijn cultuur moeten meer doen om hun plaats in de samenleving te veroveren dan mannen. In Nederland heb ik ook ontdekt dat dit universeel is en dat dit langzaam maar zeker aan het veranderen is.'

Goed dat dat ook nog even gezegd wordt. Op naar het thema weerbaarheid, waar Amina zich in de Utrechtse wijk Kanaleneiland zodanig voor heeft ingezet tijdens de corona-epidemie, dat ze een koninklijke onderscheiding mocht ontvangen.

Haar houding is open en inclusief

We schrijven de dag voor de lockdown. Premier Mark Rutte doet zijn ding op de persconferentie. 'Wat moet er dan gebeuren met de kwetsbare mensen in de wijk?' denkt Amina. Ze komt in actiemodus. Ze heeft uiteenlopend vrijwilligerswerk gedaan in de wijk en iedereen kent haar. Haar houding is open en inclusief, alle vragen zijn welkom, alle mensen zijn welkom. 'Hoe meer vragen ik krijg, hoe slimmer ik word.'

Ze besluit een appgroep te starten met zeventien mensen, wat de ochtend erna al is uitgebreid naar tachtig en die nu zelfs vierhonderd mensen rijk is. Ook na corona is het immers nuttig en nodig mensen in de wijk te verbinden. 'Waar met de lockdown deuren dicht gingen, ging mijn deur open.' Met haar zoon ging ze meteen flyeren, zodat het netwerk zich kon uitbreiden.

Minder coronaschade

Het doel van de appgroep was heel eenvoudig het matchen van vraag en aanbod. Omdat veel winkels dicht gingen en ontmoetingsruimtes niet of minder beschikbaar waren, kon de appgroep checken waar mensen behoefte aan hadden en waar anderen konden bijspringen. Het gevolg was dat er minder sociale coronaschade in de wijk was dan in wijken waar er geen Amina was.

Het leverde haar niet alleen een lintje op, maar ook de bijnaam 'Moeder van Kanaleneiland'. Hoe word je dat? Ze lacht bescheiden. 'Dat moet je aan mijn buurtgenoten vragen!' Maar ze weet het antwoord heus wel. Ze heeft een dienende leiderschapsstijl, mensen voelen zich welkom en gehoord en ze lost problemen op met haar actiebereidheid en netwerken.

'Maar problemen oplossen is niet pampieren!' zegt ze er direct bij. Ze blijkt een aanhanger van het beginsel 'Geef een man een vis en hij heeft een dag te eten; leer hem vissen en hij heeft zijn hele leven te eten', bekend uit de roman *Mrs. Dymond* van Anne Isabella Thackeray Ritchie uit 1885. Ook het werk over de *capability approach* van Nobelprijswinnaar Amartya Sen is haar bepaald niet onbekend.

Veerkracht is gebaat bij een duwtje

Ze gunt de samenleving op het gebied van weerbaarheid vooral veerkracht. En veerkracht krijg je niet door mensen van alles uit handen te nemen, voedselpakketten samen te stellen of toeslagen te bedenken voor van alles en nog wat. Veerkracht is gebaat bij een duwtje, zodat mensen gemakkelijker zelf problemen oplossen. Amina blijkt een fan van ondernemer Remco Coerman met zijn: 'Nederland is een paradijs voor mensen die niets willen, niets kunnen en niets doen.' Ze heeft daar allerlei creatieve ideeën over: 'Zet mensen die eenzaam zijn samen met mensen die aan de kant staan. Win-win!' Ook wil ze kwetsbare gezinnen alleen ondersteunen onder voorwaarde dat de ouders een opleiding volgen. Het laatste idee wat ze kwijt wil over veerkracht is de inzet van de driehoek buurtteam-school-huisarts, omdat die samen precies weten wat mensen in de buurt nodig hebben.

Bij het digitale afscheid ontstaat de gedachte dat veerkracht in de wijk vooral gebaat is bij meer Amina's.

HET HOF VAN CARTESIUS ALS CIRCULAIRE OASE

Door Marcel Canoy

Wie weet welke woestijn we morgen aantreffen als het gaat om een energiecrisis of andere ellende. In die woestijn zal het Hof van Cartesius een oase zijn waar mensen graag vertoeven.

Zo'n tien jaar geleden besloot de gemeente Utrecht tot een *Open Call* omdat ze iets wilden met een verlaten bedrijventerrein in het Werkspoorkwartier naast Zuilen.

De zussen Charlotte en Bianca Ernst wisten wel iets. Het terrein was perfect geschikt als groene broedplaats en proeftuin voor groen en circulair bouwen en ondernemen. Charlotte is architect en stedenbouwkundig ontwerper, Bianca het zakelijke brein. Samen met Simone Tenda bedachten ze het plan om sociale ondernemers van divers pluimage zelf hun eigen circulaire paviljoens te laten bouwen rondom een collectieve binnentuin. Het doel was meerledig: het Werkspoorkwartier levendig maken, de creatieve sector voor de stad behouden, een circulair stukje stad bouwen en laten zien dat het wel anders kan. Maar bovenal: vanuit een collectief opzetten en uitvoeren.

Fotograaf: Paulus van Dorsten

Dat hier gebruik wordt gemaakt van bestaande materialen is een groot statement dat je werkelijk overal terugziet. Betonplaten van de NS die hergebruikt worden, ramen van treinen die nu gewoon de ramen van panden zijn. Zelfs de oude gele borden met vertrektijden zijn tegen de gevel van één van de panden geplakt. Toen er gegraven moest worden, werd het zand niet afgevoerd. Duur en onnodig. Het is nu een bonusberg met een glijbaan, een podium voor evenementen en een zonnig zitje.

De nodige lessen

De materialen waren slechts het begin. Het Hof, nu met vijf tuinen en tien circulaire gebouwen, werd in meerdere fases ontwikkeld. Dat leidde tot de nodige lessen bij de oprichters, maar helaas niet bij de gemeente Utrecht waar wisselingen van ambtenaren (waar hebben we dat vaker gehoord) zorgde voor steeds opnieuw samen het wiel uitvinden. De financiering ging soms vrij basaal op basis van een lage huur, maar soms ook met cryptische financiële constructies. Het basismodel is evenwel simpel. Sociale ondernemers betalen huur en zijn lid van de coöperatie. De 110 leden (en dat zijn niet alleen huurders) zijn gemotiveerd om te investeren in de gemeenschap.

De diversiteit is groot. Ik zie tweedehands bouwmaterialen, muzikanten, yoga en mediatie, een café, een atelier, een moestuin, circulaire mode, en dan ben ik er nog honderd vergeten. Er is een UpCycle centrum en een Kunstenlaboratorium met kunsteducatie voor kinderen. Het kan niet op.

Over *splendid isolation* gesproken. Je kunt zien dat de bedenkers van dit concept kennis en ervaring hebben op het gebied van landschapsarchitectuur en groene stedenbouw, want alles is gericht op groen en ontmoeting. Dat zit in allerlei details, zoals de tuinen, de paden, de ramen en de bouwstijlen. Het is eenheid in diversiteit. De diversiteit zit hem in het feit dat iedereen zijn of haar eigen circulaire accenten mocht leggen, de eenheid is dat het wel bij elkaar moest passen en aan de eisen van het concept moest voldoen.

Het Hof van Cartesius is een vertrouwde plek

En stel dat we nu een energiecrisis krijgen volgend jaar. Waarom wil je dan in het Hof van Cartesius zijn? Hoe weerbaar is men hier dan? Om die vragen te beantwoorden kunnen we teruggaan naar de coronatijd. Alle hoogbouwkantoren met liften moesten sluiten. In het Hof konden

ze deels doorwerken, omdat iedereen een eigen ruimte heeft, direct aan de tuin ontsloten; de ontmoeting vond plaats in de buitenruimte.

Financiering zou vanzelfsprekend moeten zijn als je kijkt naar de meerwaarde – en die is zoveel breder dan alleen financieel.

Het is grappig dat mijn gids Gian aanvankelijk vooral antwoord geeft over de sociale dimensie van het Hof. De

achtergrond is dat toevallig tijdens een recente discussie over noodpakketten onder de leden iedereen in koor riep: Nou, dan gaan wij toch gewoon naar het Hof van Cartesius! Het voelt voor hen als een vertrouwde en veilige plek. En ja, materieel is er ook wat te halen dan. Er is een moestuin, er zijn fruitbomen en er is saamhorigheid, maar vooral geen gas.

Doordat alles zoveel mogelijk circulair is, heeft men ook een laag energie- en waterverbruik.

In economische en sociale zin zal het Hof daarom veel minder last van een crisis hebben en zelfs aantrekkelijker worden dan andere plekken in de stad. Een prettig vooruitzicht in de context van discussies over weerbaarheid.

Geen gebrek aan aandacht

Het Hof heeft geen gebrek aan aandacht. De minister en de koningin zijn onlangs op bezoek geweest. Men mag daarom aannemen, zeg ik met grenzeloze naïviteit, dat de structurele financiering van een dergelijk waardevol en duurzaam concept een vanzelfsprekendheid is. Of moet men hier, net als elders, ook eindeloos onderhandelen, schrapen en op

zoek naar tijdelijke subsidies en naargeestige verantwoordingen?

Fotograaf: Inez Faber

De vraag stellen is hem beantwoorden. Financiering zou vanzelfsprekend moeten zijn als je kijkt naar de meerwaarde – en die is zoveel breder dan alleen financieel. Helaas werkt de wereld nu nog niet zo. Het Hof is financieel gezond, maar met een nauw sluitende

**'We slagen er als land nog altijd niet
in te begrijpen dat het investeren
in zorgzame gemeenschappen en
weerbaarheid zichzelf moeiteloos
terugbetaalt.'**

businesscase en veel liefdewerk oud papier. Het oude liedje van het bij elkaar schrapen van subsidies wordt hier ook noodgedwongen gezongen. De ambitie is om impact te vergroten en te delen met de buitenwereld: een culturele kennisplek voor een breder publiek, door middel van programma's, workshops en open werkplaatsen.

We slagen er als land nog altijd niet in te begrijpen dat het investeren in zorgzame gemeenschappen en weerbaarheid zichzelf moeiteloos terugbetaalt. Net als in de echte woestijn gaan we er kennelijk vanuit dat een oase een natuurverschijnsel is dat zichzelf wel bedruipt. Zelfs voor het Hof lukt dat niet vanzelf.

Fotograaf: Jurgen Jacob Lodder

PLAATS DE WERELD: EEN WERELDPLEK VOOR ONTMOETING EN VERBINDING

Door Martien Versteegh

Mensen verbinden over de grenzen van cultuur, achtergrond en interesses heen, en zo samen de wereld een eerlijkere plek maken. Dat was het doel van Johan Westerhof en Yvonne Westerhof-de Leeuw toen zij in 2012 de deur openen van Plaats de Wereld in het Drentse dorp Vries, gemeente Tynaarlo.

Het oorspronkelijke idee was om een educatief activiteitscentrum op te zetten, en dat werd het ook. Er kwamen alleen steeds dingen bij. Zo bleek het een goed plan om eigen groente te verbouwen, maar dan is het ook wel leuk om samen te eten. In eerste instantie werd dat eten bereid in een klein woonwagentje in de tuin, maar al snel kwam er een mooie keuken in het karakteristieke pand. En daar ontstond vervolgens de wens van mensen om zelf gezonder te leren koken, waar gehoor aan werd gegeven met workshops. Er is inmiddels ook een winkel, met wisselende zelfgemaakte producten. Een leuke aanwinst in het assortiment is de heerlijke 'noaberschap kruidenthee.'

Een zorgzame plek

'Toen wij in 2010 begonnen, kregen we van instanties de vraag op welke doelgroep we ons richtten', vertelt Yvonne. Die vraag konden en wilden

Fotograaf: Jurgen Jacob Lodder

ze vooral ook niet beantwoorden, omdat ze zo niet naar de wereld kijken. 'Wij zijn geen zorginstantie, we zijn een zorgzame plek. We moeten dat soort hokjes loslaten. We hebben de wereld zo complex gemaakt, terwijl het uiteindelijk gaat om ontmoeting en verbinding.' Dat was aanvankelijk ingewikkeld voor de mensen van de gemeente. Die dachten heel erg in zorgtermen, maar dan had Plaats de Wereld een zorgboerderij moeten worden en dat was nooit de bedoeling.

Inmiddels erkennen ze dat het initiatief veel bijdraagt aan het voorkomen van zorg. Een van de vrijwilligers gaf kortgeleden bij haar huisarts aan van de anti-depressiva af te willen, omdat het zoveel beter met haar ging sinds ze actief is bij Plaats de Wereld. De huisarts raadde haar aan tijdens het afbouwen van de medicatie iets vaker te gaan, omdat dat een pittige periode kan zijn. Dus dat deed ze en het gaat goed met haar. Diezelfde huisarts zou zich graag echt met medische zorg bezig willen houden en niet met eenzaamheid. Hij ziet hoe plekken als Plaats de Wereld daar een grote rol in kunnen hebben.

Inmiddels erkennen ze dat het initiatief veel bijdraagt aan het voorkomen van zorg.

'We doen het gewoon'

Een mooi voorbeeld daarvan is de vakantieweek voor volwassenen die het centrum samen met andere dorpsorganisaties in augustus organiseerde. Niet iedereen gaat immers op vakantie en voor de achterblijvers is dat soms een extra eenzame periode. Het werd een week boordevol activiteiten, met aan het einde samen eten op de Brink bij de kerk. Yvonne straalt als ze vertelt over de meer dan honderd mensen die daar samen aan tafel

zaten middenin het dorp. 'Voor zoiets gaan we niet bij de gemeente leunen, we doen het gewoon en mensen betalen wat ze willen of kunnen.'

Onderzoek bewijst inderdaad de positieve impact die de stichting heeft als het gaat om het voorkomen van zorg. Dat heeft de samenwerking met de gemeente verbeterd en maakt het ook makkelijker om subsidies te krijgen. Al blijft dat voor Plaats de Wereld, net als bij vergelijkbare projecten, een worsteling. Iedereen juicht dit soort initiatieven toe, juist omdat er minder zorg nodig is. Maar voldoende structurele financiering blijft uit.

Rechtsvorm voor burgerinitiatieven

Er is op dit moment nog geen rechtsvorm voor burgerinitiatieven. Daarom kiezen ze vaak voor het oprichten van een stichting. Sommige subsidies

Fotograaf: Jurgen Jacob Lodder

zijn echter specifiek bedoeld voor burgerinitiatieven en *niet* voor stichtingen. Ook weer zo'n niet-helpend hokje. 'Er ontstaat een zekere vorm van organisatie. Dat is niet bij elkaar gebracht, dat groeit. We geloven dat je mensen ook moet betalen voor het werk dat ze verrichten. Je wilt de activiteiten goed coördineren, zodat iedereen mee kan doen. En de hygiëne en veiligheid moeten goed geregeld zijn. Daar wil je professionals voor hebben. Dat begrijpt de gemeente. Dat begrip betaalt zich niet uit in voldoende financiering; ze snappen dat het geld kost, maar niet hoeveel', vertelt Johan. Dat verandert weinig aan de dagelijkse praktijk. Mensen gaan dingen doen, voelen zich verantwoordelijk. En nu het aantal kwetsbare mensen toeneemt, raakt dat dus verder uit balans.

Noodsteunpunt

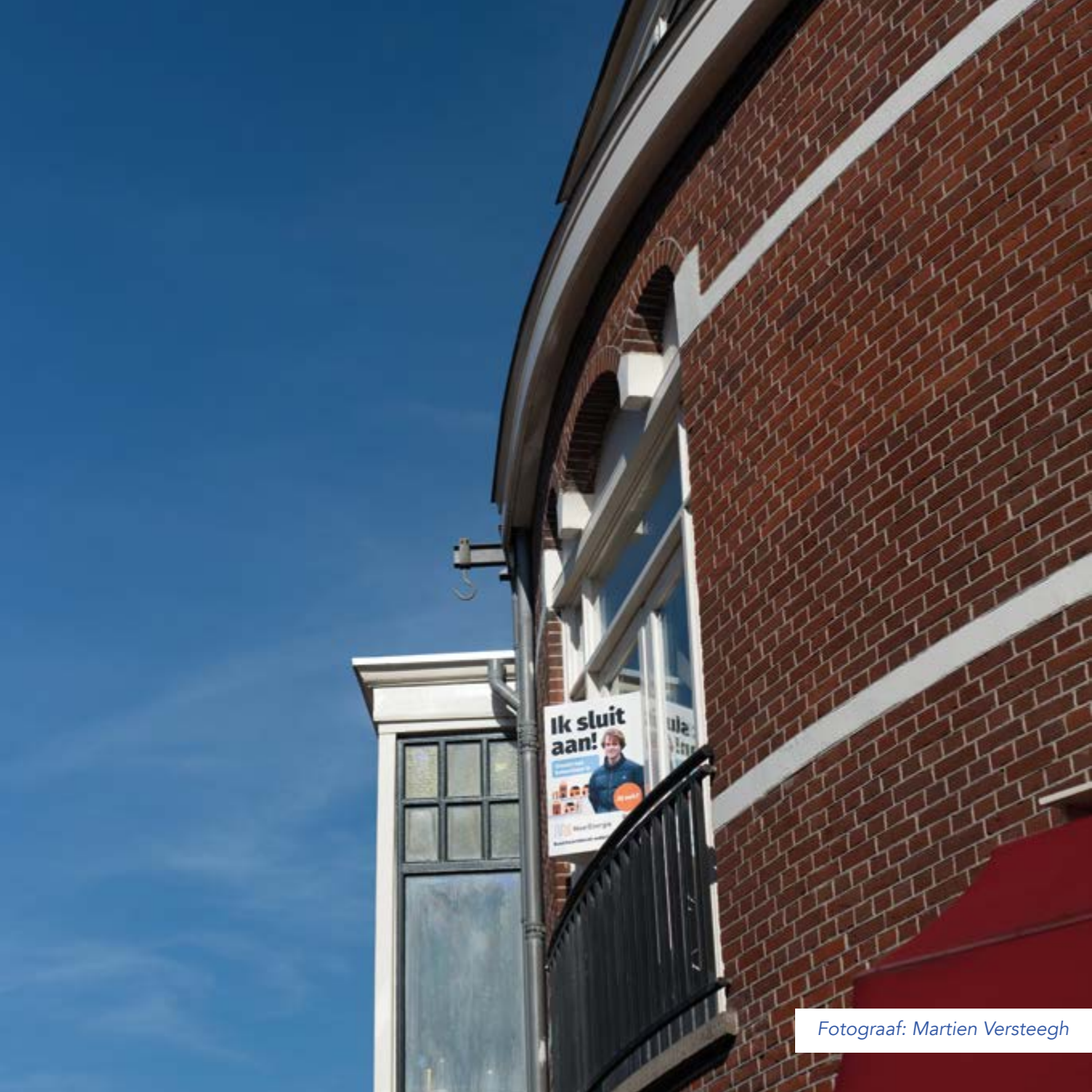
De stichting heeft zelf contact gezocht met de gemeente om noodsteunpunt te worden. Het antwoord luidde dat er een pilot zou komen met twee gemeenten in de provincie Drenthe, waar Tynaarlo er niet een van was. Het gaat om een landelijke pilot die uitgerold is door de VNG, waar zeventig gemeenten en 25 veiligheidsregio's aan meedoen. Het uiteindelijke streven is dat een landelijk netwerk van noodsteunpunten de maatschappij beter voorbereidt op crisissituaties en uitval van voorzieningen. Het gaat om fysieke locaties waar inwoners informatie kunnen krijgen, maar met de pilot wordt ook bekeken welke andere steun hier nog geboden zou kunnen of moeten worden.

Johan en Yvonne vinden het moeilijk te begrijpen dat ze niet samen met de gemeente aan de slag kunnen om zo'n noodsteunpunt te worden. Een betere basis ervoor is nauwelijks te vinden, het pand ligt namelijk naast

‘Weerbaarheid is iets anders dan voorzieningen op de goede plek hebben staan. Weerbaarheid organiseer je niet, dat ontstaat op plekken zoals deze. Wij kunnen dat versterken.’

de brandweerkazerne. In sommige dorpen is de brandweerkazerne aangewezen als noodsteunpunt, wat niet per definitie een verstandige keus lijkt. Vaak is daar helemaal niet de ruimte om veel mensen op te vangen en je wilt de brandweer ook niet in de weg lopen. Maar juist de combinatie is ideaal, volgens Johan: 'Bij de brandweer zou de harde infrastructuur geregeld kunnen worden en bij ons de zachte. Die harde, technische kant moet geregeld zijn, maar weerbaarheid is iets anders dan voorzieningen op de goede plek hebben staan. Weerbaarheid organiseer je niet, dat ontstaat op plekken zoals deze. Wij kunnen dat versterken.'

Dus doen ze wat ze altijd al doen: ze beginnen gewoon. Onder meer met het organiseren van workshops over zelfvoorzienend leven. De workshops van een wildplukster zijn altijd enorm in trek. Plaats de Wereld is inmiddels de huiskamer van Vries, het is de plek waar mensen sowieso al samenkomen. Dus als er een calamiteit plaatsvindt, weten de mensen in de omgeving waar ze moeten zijn.

Fotograaf: Martien Versteegh

SAMENWERKING VAN ONDEROP GEEFT DE BUURT ENERGIE

Door Martien Versteegh

Wat als je restwarmte van grote bedrijven of organisaties kunt gebruiken om huizen te verwarmen en van warm water te voorzien? Toen in 2014 rondzoemde dat de restwarmte van ijsbaan Jaap Eden in Watergraafsmeer in Amsterdam wel vijfhonderd huizen kon verwarmen, besloot een groep actieve bewoners de mogelijkheden daarvan te onderzoeken.

Ardine Nicolaï is een van die bewoners. Zij wilde wel voorzitter worden van de coöperatie die een jaar later werd opgericht met de naam Meer-Energie. 'Het enige dat voor mij werkt tegen 's nachts piekerend wakker liggen door zorgen over het klimaat en andere wereldproblemen, is het goede nastreven en me richten op mensen met wie ik hierin kan samenwerken.' Misschien gaan de positieve ontwikkelingen niet snel genoeg, maar Ardine merkt wel grote verschillen met de tijd waarin ze begonnen met het initiatief. Vonden mensen destijds het idee van elektrisch koken nog onwennig, inmiddels realiseren de meesten zich echt wel dat we van het gas af moeten. Die omslag is relatief snel gegaan. Steeds meer gemeenten onderzoeken de mogelijkheden van warmtenetten. Alleen: bij grote bedrijven is het meekrijgen van bewoners daarbij het sluitstuk, ter-

Fotograaf: Martien Versteegh

wijl dat het startpunt zou moeten zijn, meent Ardine. 'Je komt bij mensen achter de voordeur. Er ontstaat veel weerstand als de gemeente dit soort dingen op gaat leggen. We geloven dat dat anders kan en moet.'

Onafhankelijk

Het doel van de coöperatie is samenwerking zonder uiteindelijk afhankelijk te zijn van bestaande bedrijfsstructuren. En uiteraard zonder winstoogmerk. MeerEnergie zal goedkoper zijn voor de bewoners dan een energiecontract bij commerciële bedrijven, en de winst en de waarde blijft in de buurt. Iedereen krijgt een stem, ook als het gaat om het vastrecht en de tarieven. Om het zo rechtvaardig mogelijk te maken en kleine huishoudens te ontzien, kunnen ze het vastrecht laag houden en het gebruikstarief hoger. Beslissingen over principiële investeringen nemen de coöperatieleden samen.

De warmte afnemen van de ijsbaan bleek niet ideaal. Aan de andere kant van het spoor ligt echter een groot datacenter. Om de computers te koelen, komt daar warmte vrij waar zeker vijfduizend panden van kunnen profiteren. Die warmte gaat nu nog gewoon de lucht in. Het bedrijf heeft daarom besloten het gratis af te staan aan MeerEnergie. Zo'n datacenter heeft een enorme beveiliging en draait dus zelfs door als andere voorzieningen wegvallen. Bovendien heeft MeerEnergie een eigen back-up voorziening, waarmee de energielevering gegarandeerd is.

Er komt veel bij kijken

Aanvankelijk was Firan (voorheen Alliander DGO) betrokken bij de coöperatie. Met het oog op de nieuwe Warmtewet besloten de partijen uit el-

Het niet meer afhankelijk zijn van gas en daarmee van landen als Rusland, vergroot het gevoel van veiligheid.

kaar te gaan. Het beëindigen van die samenwerking in 2025 had meerdere consequenties. Het betekende bijvoorbeeld dat de buurt volledig zeggenschap kreeg over aanleg en exploitatie. Voor de coöperatie voelt dat goed. Dit betekent dat de coöperatie zelf een buurtwarmtebedrijf op moest richten en de eisen daarvoor zijn niet mals. Hiervoor is veel expertise nodig, die erbij gehaald moest worden. 'Toen we hieraan begonnen, wist ikzelf van niets. Het was vooral

een idealistisch idee dat we het wel zouden fixen', zegt Ardine. Inmiddels weet ze van de hoed en de rand, ze heeft er feitelijk een halve baan aan. Maar dan wel deels onbetaald. Meestal doet ze dat met liefde, maar het zorgt soms ook voor flinke frustratie. Bijvoorbeeld toen de coöperatie een keer de opdracht met een harde deadline kreeg van de gemeente om een projectplan te schrijven, waar vervolgens geen blik op werd geworpen omdat de regeling inmiddels was veranderd. Gelukkig hebben ze met terugwerkende kracht toch subsidie gekregen voor al dat werk. Maar feit blijft dat de leden van de coöperatie zich voortdurend moeten bewijzen.

Dat ze inmiddels een landelijke subsidie hebben gekregen van dertig miljoen euro is niet alleen belangrijk voor de haalbaarheid van het project, het is ook een erkenning van de verworven professionaliteit van de organisatie. Geen enkel warmtenet kan zonder subsidie, daarvoor is het domweg te duur. Dus dit legt een goed fundament.

Lange adem

MeerEnergie is een project van de lange adem. De initiatiefnemers zijn inmiddels twaalf jaar hard bezig en feitelijk is er nog niets. Nou ja, bijna niets. Op dit moment, najaar 2026, gaan er buizen de grond in. Gemeenten proberen zoveel mogelijk werk met werk te combineren, dus toen duidelijk werd dat er groot onderhoud nodig was in een van de wijken van de coöperatie, is MeerEnergie enorm gaan lobbyen. GroenLinks heeft een motie ingediend om te onderzoeken of de infrastructuur voor een warmtenet tegelijkertijd met de geplande werkzaamheden kon worden aangelegd. Die motie is aangenomen. Het is ongekend dat een gemeente zo'n grote investering durft te doen, op een moment dat er nog niks tastbaars is. Dankzij dit soort successen weten de leden van de coöperatie de moed erin te houden. De gemeente heeft overigens nooit expliciet gezegd dat die buizen voor MeerEnergie zijn aangelegd, maar van een ander warmtenet in de buurt is geen sprake.

Grip en gemeenschapszin

Ardine gelooft enorm in deze aanpak van onderop. Het niet meer afhankelijk zijn van gas en daarmee van landen als Rusland, vergroot het gevoel van veiligheid. 'Ik besteed hier niet alleen zoveel tijd aan voor onze eigen wijk. Ik zie dat we een voorbeeldrol hebben voor vergelijkbare initiatieven elders.' Bovendien ervaart de buurt nu al de positieve impact van de samenwerking. MeerEnergie heeft veertig straataanvoerders, die de uitdaging hebben opgepakt om zoveel mogelijk mensen lid te laten worden. Zij krijgen alle vrijheid in hun aanpak. De een gaat bij iedereen op de koffie, de ander gooit overal een flyer in de bus of organiseert een straatbarbecue. De coöperatie heeft daar budget voor. Er ontstaan ook

creatieve ideeën. Zo bedacht iemand dat het handig was makelaarsborden te laten maken, die mensen aan hun raam kunnen hangen. Daar is geen vergunning voor nodig, zoals bijvoorbeeld voor stoepborden, maar ze zijn wel heel zichtbaar. 'Zo stimuleren we elkaar om mee te doen. Die borden waren aanleiding voor mooie onderlinge gesprekken. Je merkt dat het iets doet met de gemeenschap. Mensen leren elkaar beter kennen, je weet ineens wie er bij je in de straat wonen. En dat maakt de wijk nog fijner!'

MUSTAPHA EISAOUYIEN, DIRECTEUR COOPLINK

‘Babbelen’ over coöperaties

Door Marcel Canoy

De aanloop richting het thema weerbaarheid in het leven van Mustapha Eisaouiien is lang en onalledaags. Opgegroeid in de Tweebosbuurt in Rotterdam-Zuid, via een studie commerciële economie half toevallig bij een commerciële bank beland. Daarna ging hij doodleuk een viswinkel runnen (ideetje van de buurman, die vervolgens snel afhaakte) om vervolgens fractiemedewerker in de Tweede Kamer te worden.

Aan het einde van dit bijzondere slingerpad komt hij terecht bij volkshuisvesting. Mustapha woonde in een corporatiewoning van Vestia, en wel op een heel ongelukkig moment. Vestia zat door het abjecte gegok met derivaten van topman Eric Staal tot over zijn oren in de problemen. Om een peperduur en ontwrichtend faillissement af te wenden, werden lompe maatregelen niet geschuwd.

Het slopen van corporatiewoningen en er duurdere huur voor in de plaats zetten was zo’n lompe maatregel. Erg subtiel werd er met bewoners ook al niet omgegaan. Men kreeg gewoon een brief en een slechtere vervangende woning. Daar moesten ze het maar mee doen.

Toen kwam het babbelen (zijn woorden) van Mustapha goed van pas.

Meteen werd hij door de bewoners naar voren geschoven als woordvoerder. Dat babbelen had Mustapha kunnen oefenen als private banker. Per slot van rekening vertrouwen rijke mensen hun hele hebben en houden aan iemand toe en dan helpt goede communicatie. Het babbelen stamt overigens van ver voor zijn carrière als bankier. Als jonge tiener werkte hij al elk weekend in de horeca. Om daar te overleven heb je je mond nodig.

Via ettelijke juridische procedures tegen een intimiderend Vestia kon Mustapha uiteindelijk victorie kraaien. Hij werd schadeloos gesteld en kreeg een betere woning. En met hem vele andere gedupeerde bewoners. 'Ik heb in die periode een hart voor de volkshuisvesting gekregen en heb niet meer omgekeken naar iets anders.'

Ook maakte Mustapha in die tijd kennis met wooncoöperaties (niet te verwarren met woningcorporaties). Zo heb je een beheercoöperatie waarbij de woningcorporatie en de bewoners afspreken dat het beheer van de panden in handen komt van de bewoners. Die krijgen een bruidsschat mee voor de kosten en klaar is Kees, zou je denken. Nou niet echt, want als je niet oppast volgt er een schier eindeloos gesteggel wie waarvoor verantwoordelijk is en dan schiet zo'n coöperatie zijn doel voorbij.

Belangenbehartiger van wooncoöperaties

We zijn een paar jaar verder. Mustapha is inmiddels directeur van Cooplink, de belangenbehartiger van wooncoöperaties. Eén van de taken van Cooplink is om de relatie tussen corporaties en bewoners te stroomlijnen, zodat er geen gedoe is. Wat ook helpt is dat er inmiddels na een aantal moties een wet in de Tweede Kamer ligt voor de bevordering van

De gemeenschap staat altijd centraal, wat leidt tot nog meer gemeenschappelijke activiteiten.

wooncoöperaties. 'Die Wet moet er ook voor zorgen dat allerlei irritante belemmeringen in wet- en regelgeving uit de weg worden geruimd.' Mustapha ziet de toekomst voor die coöperaties daarom rooskleurig in.

Zelf verantwoordelijk

'Er zijn eigenlijk geen nadelen', zegt hij na even denken. 'Het is logisch dat mensen beter voor hun huizen zorgen als ze zelf verantwoordelijk zijn en dat zien we in de praktijk ook. Daarnaast staat de gemeenschap altijd centraal, wat leidt tot nog veel meer gemeenschappelijke activiteiten. In Zürich is zelfs één derde van de hele huurvoorraad in handen van wooncoöperaties. Hier moeten we het nog doen met enkele honderden initiatieven, maar we zien wel groei.'

'Zijn er echt geen nadelen?' 'Er zijn wel eens ruzies, maar die zijn er ook bij gewone corporatiewoningen. Bovendien escaleren die vaker omdat de gemeenschap daar niet centraal staat. Ik heb nog nooit gehoord van een uithuisplaatsing bij een wooncoöperatie.'

Gemeenschapszins leidt tot weerbaarheid

En zo zien we dat gemeenschapszin leidt tot weerbaarheid, wat Mustapha ook in zijn eigen buurt ervaart. 'We hebben hier een wijkcoöperatie die van alles en nog wat regelt in de buurt. Van catering tot hoveniers tot afvalverwerking. Dat laatste gebeurde via een *right to challenge*. De buurt doet het beter en milieuvriendelijker dan de gemeente daarvoor. En we hebben zelf een hitteplan ontwikkeld.'

Waarom is er eigenlijk weerstand tegen dit soort initiatieven? Niet zelden blijkt het systeem immers een opmerkelijk vermogen te hebben tegen het eigen belang in te handelen. 'Klopt, maar voor een deel is het ook aan elkaar wennen. We zien met de wooncoöperaties dat woningcorporaties steeds beter kunnen omgaan met deze nieuwe vormen van burgerparticipatie.'

Meer aandacht voor de onderlinge verbindingen

Voor we het gesprek beëindigen, wil Mustapha nog iets meegeven: 'Ze noemen wijken zoals de Afrikaanderwijk vaak achterstandswijken. Ik vind dat helemaal niks. In veel van die wijken is door onderlinge verbindingen de weerbaarheid veel groter dan in andere wijken. Daar zou best meer aandacht voor moeten zijn.'

Fotograaf: Martien Versteegh

IN ZALK GAAT DORPSBELANG BOVEN EIGENBELANG

Door Martien Versteegh

In een oksel van de IJssel, vlak naast Zwolle en op een steenworp van de provinciegrens die Overijssel van Gelderland scheidt, ligt het dorpje Zalk. De inwoners vormen een kleine, hechte gemeenschap. Je zou kunnen zeggen dat in dit dorp niet enkel een burgerinitiatief actief is, maar dat Zalk als geheel één groot burgerinitiatief is.

In vroegere tijden lag het charmante dorp behoorlijk geïsoleerd. Om in Zwolle of Kampen te geraken, moest je over een lange slingerende dijk. De voorzitter van Vereniging Dorpsbelangen Zalk, Jan van Raalte, vermoedt dat zo het besef is ontstaan in de gemeenschap dat het belangrijk is om elkaar vast te houden. 'Mijn grootvader deelde werktuigen en een paard met een andere boer. Dan moet je geen onenigheid krijgen. Je hebt elkaar nodig.' En zo ervaren de pakweg achthonderd Zalkers het nog steeds.

Dezelfde verenigingen

Net als in de rest van Nederland wonen hier mensen die op PRO stemmen, op Forum voor Democratie, en alles wat daartussen zit. Politieke gesprekken gaan ze mogelijk wel een beetje uit de weg, maar het contact

Ze gaan dat nadrukkelijk als vrijwilligers doen, niet vanuit hun professie. Dan zijn er namelijk regels en procedures nodig die de boel compliceren.

is er niet minder om. Dorpsgenoten treffen elkaar bij de verschillende verenigingen. Ook dat is al sinds jaar en dag het geval. Het dorp was te klein voor meerdere sportverenigingen of toneelclubs. Dus of je nu naar de Gereformeerde Kerk ging of naar de Hervormde, bij de clubs kwam en komt iedereen samen. Geen wonder dat de inwoners veel dingen samen oppakken. Toen

de gemeente Kampen, waar Zalk onderdeel van is, vroeg om mee te doen aan een pilot voor noodsteunpunten, waren de betrokken ambtenaren verrast hoe ver het dorp daar zelf al mee was.

Dorpsvernieuwingsprijzen

In 2016 opende Dorpshuis 'An de Steege' de deuren in het nieuw gebouwde multifunctionele centrum. Een mooi, groot gebouw – te groot, meenden sommige dorpsbewoners – waar van alles te doen is. Het blijkt achteraf precies goed. Het centrum biedt onderdak aan onder meer een voetbalkantine, een kleine bibliotheek en verschillende ruimtes om samen te komen. Het is echt een plek voor en door bewoners, die er ook terecht kunnen bij een fysiotherapeut en pedicure. Het dorp kreeg subsidie voor de bouw en de inwoners staken zelf de handen uit de mouwen. Mensen vinden het belangrijk dat deze plek er is.

In 2021 won Zalk de dorpsvernieuwingsprijs. Het jaar daarop won het een zilveren onderscheiding bij de Europese variant van die prijs. De redenen zijn talrijk: de grote inzet en onderlinge saamhorigheid, aandacht voor

wonen, ontmoeten en eigenheid, en een slimme en vernieuwende aanpak van kleine lokale initiatieven.

Duurzaamheid

Het dorp besteedt veel aandacht aan de eigen geschiedenis. Zo zijn er evenementen rondom de herdenking van de Tweede Wereldoorlog en rond een grote overstroming die honderd jaar geleden plaatsvond. 'We leggen dan meteen een link naar het hier en nu en de toekomst', vertelt Jan. 'Zo gaf het waterschap les op onze school over het belang van goede dijken.' Ook duurzaamheid is een belangrijk thema in het dorp. Het dorpshuis draait helemaal op eigen energiebronnen. 'Om 72 uur te kunnen blijven draaien, zijn wel extra maatregelen nodig, zoals bijvoorbeeld een batterij', geeft hij aan. Een goede reden om mee te willen doen aan de pilot voor noodsteunpunten.

Regels compliceren de boel

Tijdens een noodsituatie gaat het natuurlijk niet enkel om stroom en andere technische voorzieningen. De menselijke kant is minstens zo belangrijk. Naast een technisch coördinator is er daarom ook een coördinator voor die menselijke kant. Een rol die belegd is bij de voorzitter van Dorpsbelangen, op dit moment dus bij Jan zelf. Daarbij kijkt hij nadrukkelijk naar wat er al is. Daar ligt vaak de kracht van het succes. Zo is besloten dat de diaconieën van beide kerken de taak op zich nemen om de kwetsbaren in beeld te brengen. 'Nu hebben we daar sowieso al aardig zicht op hier in het dorp. We kijken echt naar elkaar om.' Hierbij wordt gebruik gemaakt van de wijkverdeling van de plaatselijke Oranjevereniging. Iedere

wijk krijgt een eigen contactpersoon. Als er dan iets gebeurt, kunnen ze via deze contactpersonen snel schakelen met het verzamelpunt in het multifunctionele dorps huis. Bovendien is het de bedoeling een psychosociaal team in het leven te roepen, voor als mensen traumatische ervaringen hebben of in shock zijn. Daarin zitten twee predikanten, twee geestelijke verzorgers, een psycholoog en een orthopedagoog. 'Ze gaan dat nadrukkelijk als vrijwilligers doen, niet vanuit hun professie. Dan zijn er namelijk regels en procedures nodig die de boel compliceren. Die eerste 72 uur gaat het om mensenwerk, om luisteren naar wat nodig is en dan eventueel professionele hulp inschakelen.'

Dorp moet levend blijven

In coronatijd ontstond spontaan Zalk helpt Zalk. Via een Facebookpagina konden mensen oproepjes doen en hulp aanbieden. Die pagina is nog steeds actief. Jan gelooft dat je de kracht niet uit zo'n initiatief moet halen door het te formaliseren. 'Als je met teveel regels komt, ontstaat er weerstand.' Die weerstand komt natuurlijk soms toch wel op, maar met gesprekken komt een oplossing bijna altijd in beeld. Het dorpsbelang wint het uiteindelijk van eigenbelang.

Een mooi voorbeeld daarvan geeft Jan onbedoeld zelf. Sinds kort nemen nieuwbouwwoningen een deel van het prachtige weidse uitzicht weg dat hij en zijn familie achter hun huis hadden. 'We geloven dat het voor ons dorp belangrijk is dat we jonge mensen hier kunnen houden. Dan zijn daar ook betaalbare woningen voor nodig.' Er werd een vereniging in het leven geroepen die via collectief particulier opdrachtgeverschap invloed kon hebben op wie er in de huizen zou komen wonen. Ze zijn nadrukkelijk

bedoeld voor mensen uit Zalk en mensen die hier familie hebben, of werk. Jan tekende dan ook geen bezwaar aan tegen de nieuwbouwplannen: 'Als de huizen niet in onze achtertuin zouden zijn gekomen, was het bij iemand anders gebeurt.' Jan werd zelfs voorzitter van de vereniging. 'We willen allemaal dat er woningen komen voor jonge mensen. Het dorp moet levend blijven. We bemoeien ons niet met waar dat moet gebeuren, daar gaat de gemeente over.' De samenwerking met de gemeente gaat steeds beter. 'De ambtenaren die je spreekt, zijn allemaal welwillend. Maar het systeem werkt nog niet altijd mee. Vaak zijn procedures nog teveel leidend, in plaats van het menselijk contact.' Dat zorgt soms voor frustratie, maar Jan richt zich liever op wat wel goed gaat: 'Daar kom je altijd verder mee.'

VAN SAMEN ETEN NAAR NOODNETWERK IN WAGENINGEN NOORDWEST

Door Laura Huygen

In Wageningen Noordwest begint weerbaarheid niet met een noodpakket. Het begint met de vraag of de buurtbewoners elkaar goed genoeg kennen om te helpen als het erop aankomt. Wat begon met een paar bijeenkomsten, groeide uit tot een initiatiefgroep, een actieplan voor noodsituaties en een netwerk dat steeds verder wordt opgebouwd. Wat zijn de ambities van deze groep?

Johan woont samen met zijn vrouw Ine in Noordwest. Toen zij er kwamen wonen, organiseerden ze tijdens burendag een *potluck* voor de buurt. Samen eten bleek de perfecte manier om kennis te maken met de burens. En het paste bij de manier waarop Johan en Ine in de wijk willen staan: mensen leren kennen, elkaar helpen en samen iets opbouwen.

Die gedachte kreeg een nieuwe betekenis toen eind 2024 de landelijke aandacht voor weerbaarheid en noodpakketten toenam. Voor Ine en Johan was alleen een noodpakket in huis niet genoeg. Want wat heb je eraan als jij goed voorbereid bent, maar je burens niet? Vanuit die gedachte

organiseerden zij begin 2025 een bijeenkomst in de gymzaal van de lokale basisschool.

De vraag was eenvoudig: 'Zijn wij voorbereid als elektriciteit en internet langere tijd uitvallen?' Er bleek ruimte voor verbetering, en dus raakten meer bewoners enthousiast. Een aantal van hen vormde de kerngroep Samen Weerbaar. Die bestaat inmiddels uit tien tot twaalf bewoners, met verschillende achtergronden en kennis. De een weet veel van voedsel, een ander van communicatie, een derde heeft ervaring met hulpverlening of kent de wijk goed.

De groep heeft zich aangesloten bij Bewonersvereniging Noordwest. Deze vereniging is veertig jaar geleden ontstaan, en is inmiddels uitgegroeid tot een groot netwerk in de buurt. Elke week organiseren de betrokkenen verschillende activiteiten, waaronder koffieochtenden en Repair Café's.

De wijk als vangnet

Samen Weerbaar maakt dankbaar gebruik van dat netwerk, en bouwt erop voort. Want in een crisis moet je weten wie je kunt bellen, wie hulp nodig heeft en waar mensen samen kunnen komen. In Noordwest wordt daarom gewerkt aan kleine netwerken van bewoners. Buurtjes en bestaande sociale verbanden vormen de basis. Per buurtje wordt een coördinator aangewezen, met een back-up. Zo ontstaat een netwerk van kleine groepen van ongeveer tien tot twintig mensen die elkaar kennen en weten wie er mogelijk extra hulp nodig heeft.

Dat netwerk is er overigens niet alleen voor een potentiële crisis. Iemand

die na een operatie boodschappen nodig heeft, kan ook een oproep doen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in de appgroepen van de bewonersvereniging, of mondeling via de kleinere netwerken die zijn opgezet in de straat of buurt. Zo groeit de onderlinge bekendheid en het vertrouwen. Juist dat sociale netwerk kan van grote waarde zijn, mochten de normale voorzieningen wegvallen.

Ook de communicatie wordt voorbereid. Want wat heb je aan een noodplan als niemand elkaar meer kan bereiken? Omdat het internet in een noodsituatie kan wegvallen, experimenteert een lid van de kerngroep met een LoRa 32v4: een klein zendapparaatje waarmee bewoners lokaal verbinding kunnen maken. Het werkt als een soort lokale wifi: met een telefoon kun je op het netwerk aansluiten en berichten uitwisselen, ook wanneer de gewone internetverbinding niet beschikbaar is. Daarnaast komen er portofoons beschikbaar voor directe communicatie. Zo ontstaan er verschillende manieren om elkaar op afstand te bereiken.

Een noodsteunpunt in de wijk

De samenwerking met de gemeente is inmiddels goed. Begin 2026 was er opnieuw een wijkbijeenkomst, waarbij de gemeente aansloot. Het doel was om taken te verdelen en het draaiboek te bespreken. De bewoners zien hun rol nadrukkelijk niet als vervanging van professionele hulpverlening,

Als mensen elkaar in gewone tijden weten te vinden, is de kans veel groter dat ze dat ook doen wanneer het erop aankomt.

maar als aanvulling. Zij kunnen door lokale kennis en netwerken snel signaleren wat er in de wijk gebeurt en informatie doorgeven aan de juiste partijen.

De plannen worden steeds concreter. In het actieplan is de sporthal in de buurt, samen met de snackbar ernaast, aangewezen als mogelijk centraal communicatiepunt en potentieel

noodsteunpunt. De kerngroep kan daar de informatie verzamelen, verspreiden en contact onderhouden met gemeente en hulpverleners.

Wie bereiken we nog niet?

De volgende stap is misschien wel de lastigste: zorgen dat het netwerk de hele wijk bereikt. Samen Weerbaar nodigt bewoners uit om mee te doen via de wijkkrant, de nieuwsbrief van Bewonersvereniging Noordwest, de website en via persoonlijk contact. Toch is nog lang niet heel Noordwest bereikt.

Dat vraagt extra aandacht, want in de wijk wonen mensen met verschillende nationaliteiten en achtergronden. Informatie in het Engels, en mogelijk ook andere talen, kan helpen om meer mensen aan te haken. Ook de positie van studenten en andere tijdelijke bewoners verdient aandacht.

De initiatiefgroep komt inmiddels eens per twee maanden bij elkaar. De ambitie groeit mee met de praktijk. Wat begon als idee om drie of vier bijeenkomsten te organiseren, is uitgegroeid tot een netwerk, een

actieplan en plannen voor een oefening in het najaar van 2026. Misschien is dat wel de belangrijkste les uit Noordwest. Je hoeft niet te wachten tot er een crisis is om weerbaar te worden. Begin gewoon. Met samen eten, een bijeenkomst, een gesprek met de burens. Of zoals Johan zegt: 'Maak gebruik van de sociale netwerken die er al zijn en bouw daarop voort.' Want als mensen elkaar in gewone tijden weten te vinden, is de kans veel groter dat ze dat ook doen wanneer het erop aankomt.

SAMENREDZAAMHEID IS VANZELFSPREKEND IN EEXTERZANDVOORT

Door Martien Versteegh

In het dorp Eexterzandvoort in Drenthe zijn ze gewend naar elkaar om te kijken en veel dingen samen te regelen. Zelf nadenken over hoe weerbaar ze zijn in het geval van calamiteiten voelt dan ook logisch voor de actieve inwoners van het dorp.

Het dorpshuis met de naam d'Aol School (de oude school) is de centrale ontmoetingsplek. Niet alleen voor de inwoners van de ongeveer vijftig huizen in Eexterzandvoort, maar ook voor die van een nabijgelegen dorp, waar geen faciliteiten zijn. Het dorpshuis is volop in gebruik. Er zijn danslessen, toneelrepetities en -uitvoeringen, er staat een biljarttafel en er kan worden vergaderd. Ook door het bestuur zelf dat vaak samen met het bestuur van de Vereniging Dorpsbelangen vergadert. Die vereniging zet zich in voor de ongeveer tweehonderd mensen die in het gebied wonen, door middel van diverse werkgroepen, die veel vrijheid krijgen. Voor de samenhang en het overzicht is altijd een van de bestuursleden actief in zo'n werkgroep. Voor de werkgroep Weerbaarheid is dat Dirk Strijker.

Noodsteunpunt

Het idee voor deze specifieke werkgroep ontstond in het voorjaar van 2025. Dat had deels te maken met zorgen over klimaatverandering en de

Er zijn wel zorgen over regels die mogelijk niet aansluiten bij wat er al is.

geopolitieke toestand van de wereld en deels met nieuwsberichten over noodsteunpunten. Gemeenten en veiligheidsregio's zijn daar plannen voor aan het ontwikkelen en het leek de inwoners van Eexterzandvoort goed daar zelf ook vast over na te denken. Mede omdat

ze bezig zijn met plannen voor de verbouw van het dorpshuis. Het is dan natuurlijk handig eventuele aanpassingen die nodig zouden zijn voor een noodsteunpunt meteen mee te nemen.

Breder plan

De werkgroep beperkt zich niet tot het nadenken over het worden van een noodsteunpunt. Het plan is veel breder. De werkgroepleden zijn begonnen met een inventarisatie onder alle inwoners door middel van een enquête. Daarin staan de voor de hand liggende vragen als: wat betekent het voor jou als de stroom of het gas uitvalt? Of als je je huis niet uit kunt, omdat je bijvoorbeeld bent ingesneeuwd?

Eexterzandvoort is niet het enige dorp in de omgeving dat zich met weerbaarheid bezighoudt. De inwoners kijken graag met elkaar mee en leren van elkaar. In buurdorp Annerveenschekanaal was een vraag opgenomen over houtkachels. Dat ging niet alleen over de kachel, maar ook over de hoeveelheid stookbaar hout. En heel concreet werd de vraag gesteld hoeveel mensen warm gehouden zouden kunnen worden door die kachel en voor hoeveel mensen er mogelijk eten op gekookt zou kunnen worden. Die vragen kwamen ook in de enquête van Eexterzandvoort. Dirk is zich bewust van het fijnstof dat vrijkomt bij het stoken. Toch hoopt hij

dat er geen verbod komt op houtkachels. 'Natuurlijk moet je de overlast beperken. Een verbod is vanuit stedelijk perspectief mogelijk begrijpelijk, maar voor kleine kernen echt onwenselijk. Zeker als mensen goed voorbereid moeten zijn op een eventuele ramp.'

Communicatie

Een andere vraag die in de enquête is opgenomen gaat over het zogeheten 27MC-bakkie. Daarmee kun je contact hebben met de buitenwereld, bijvoorbeeld met de gemeente, als het dorp verder van communicatie is afgesloten. Er zijn ongetwijfeld mensen in het dorp die zoiets in huis hebben en het is handig in beeld te hebben wie dat zijn.

Iedereen in beeld

De werkgroepleden constateerden verder dat weliswaar het idee bestond dat iedereen goed in beeld was, maar dat er bij nader inzien toch wat mensen waren van wie ze niet echt wisten hoe het daarmee ging. Sommige dorpsbewoners waren bijvoorbeeld in het verleden altijd actief, maar laten zich steeds minder vaak zien in het dorpshuis en bij evenementen. Het is goed daar bewust bij stil te staan en een keer aan te bellen om te vragen of je iets voor die mensen kunt betekenen. Samenredzaamheid lijkt vanzelfsprekend in deze kleine kern.

Na de zomer organiseert de werkgroep een inloop in het dorpshuis om het te hebben over de enquête. Alleen informatie verzamelen volstaat natuurlijk niet. De vraag is vervolgens wat je met die informatie doet en ook wie erbij mag? Hoe ga je om met de privacy?

Regels die niet aansluiten

Dirk wil nog iets toevoegen over het noodsteunpunt. De contacten met de gemeente Aa en Hunze zijn goed, daarom hebben ze er in Eexterzandvoort wel begrip voor dat het traject lang duurt. Blijkbaar is de veiligheidsregio in het gebied eerst aan zet. Daarna komen de gemeenten pas in beeld, die dan pas keuzes kunnen gaan maken.

Er zijn wel zorgen over regels die mogelijk niet aansluiten bij wat er al is. Iets waar het dorp ervaring mee heeft, onder andere met de aanleg van glasvezel. Actieve bewoners deden zelf de aanbesteding, zochten uit hoe het zat met de techniek. En 95 procent van de huishoudens deed mee, een ongeëvenaard percentage. Sommige mensen deden mee zonder er zelf gebruik van te willen maken: voor als het huis ooit verkocht zou moeten worden, maar óók uit solidariteit. In 2015 had iedereen glasvezel en dat werkte perfect. De provincie zag hoe goed dit werkte op veel plekken en besloot op dát moment met een subsidieregeling te komen. Maar die was voor projecten van minstens duizend aansluitingen. Hier ging het maar over tachtig huishoudens. Ze hebben nooit een ambitie gehad een groot bedrijf te worden. Het dorp viste dus achter het net.

Aansluiten bij de positieve energie

De plannen voor de verbouw van het dorpshuis kunnen de dorpsbewoners niet stilleggen in afwachting van de officiële regels voor noodsteunpunten. De hoop van de actieve inwoners van Eexterzandvoort is dat er geen eisen voor gaan komen waar zij niet aan kunnen voldoen. Natuurlijk blijven ze dan alsnog hun best doen om er voor iedereen te zijn in geval van nood, maar het zou fijn zijn als de overheid aan zou sluiten bij de positieve

energie en de plannen die er al liggen. Dirk: 'We weten zelf prima wat nodig is. Dat geldt waarschijnlijk niet voor alle dorpen. Niet overal zijn mensen die zich in deze materie kunnen of willen verdiepen. Daar kan de overheid dan een grotere rol pakken. Maar als dat niet nodig is, steun dan de plannen die er al liggen.' Zo kunnen overheid en gemeenschappen elkaar versterken.

ANJA BIJEN IS AANJAGER ZORGZAME GEMEENSCHAPPEN

‘Blijf altijd de mens zien’

Door Joop Daggers

Mensen erkennen in wie ze zijn. Voor Anja Bijen, aanjager van zorgzame gemeenschappen in Drenthe, ligt daar het startpunt van weerbaarheid. ‘Een sterke samenleving begint bij aandacht voor elkaar. Niet met steeds weer nieuwe plannen verzinnen of ingewikkeld beleid maken, maar met luisteren, meedoen en vertrouwen geven.’

Ze was nog maar kort in dienst bij de politie toen ze volkomen onverwacht in een ernstig werkconflict verzeild raakte. Als zijinstromer had ze zelf verantwoordelijkheid genomen en een dossier opgepakt dat volgens haar urgentie had. Slachtoffers waren haar eeuwig dankbaar voor wat ze bereikte, maar binnen de organisatie werd haar proactieve houding bepaald niet gewaardeerd. ‘Je ziet dat helaas vaker’, zegt ze nu, enkele jaren later. ‘Organisaties roepen dat ze behoefte hebben aan zijinstromers, aan nieuwe perspectieven. Maar als puntje bij paaltje komt, doen ze het toch liever zoals ze het altijd al deden.’ Het conflict escaleerde; Anja werd op non-actief gesteld en na een vreselijke periode besloot ze wanhopig ontslag te nemen.

De werkcrisis maakte dat ze op onderzoek uitging. Naar zichzelf, naar wat echt belangrijk is in het leven. Zo kwam ze in aanraking met de filosofie Ubuntu uit Zuidelijk Afrika, die vaak wordt samengevat in één zin: ‘Ik

Zodra we niet meer naar de mens kijken, maar het systeem de boventoon laten voeren, vallen mensen buiten de boot.

ben omdat wij zijn.' Oftewel: mensen worden mens in relatie tot anderen. Ze zag meteen de overeenkomst met naoberschap. En belangrijker nog: ze voelde hoe bij haar eigen conflict juist het gebrek aan menselijkheid onder collega's haar zo diep had geraakt. 'Ze hebben me daar zó onzeker gemaakt. Ik werd weggezet als iemand die niet te vertrouwen was en ging daar gek genoeg zelf ook in geloven. Het heeft lang geduurd voor ik weer kon inzien dat

ik wél deug. Ik heb misschien niet altijd alles goed gedaan, maar ik heb naar eer en geweten gehandeld en ben altijd trouw gebleven aan mijn eigen waarden.'

Het goed doen versus het goede doen

Terugkijkend ziet ze de episode als een harde, pijnlijke, maar o zo belangrijke les. Het versnelde haar inzicht in waar ze echt voor staat, ze werd idealistischer. En het maakte haar als persoon weerbaarder. 'Wat verstaan jullie eigenlijk zelf onder die term?' vraagt ze al bij de start van het interview. 'Gaat het om overeind blijven in moeilijke tijden, of begint het misschien al veel eerder, bij de manier waarop mensen naar elkaar omkijken?' Het is het begin van een gesprek over het goede doen versus het goed doen. 'Het scheelt maar één letter, maar er schuilt een wereld van verschil achter', legt ze uit. Het goed doen betekent dat je het systeem volgt en netjes doet wat van je wordt gevraagd. Protocollen opstellen en uitvoeren, zoals dat heet in de wereld van bestuur en beleid. Maar, betoogt ze, we zien zo vaak dat we de mens daarbij uit het oog verliezen. Wie het goede doet, gaat uit van de eigen overtuigingen en van wat de ander

nodig heeft. 'Zodra we niet meer naar de mens kijken, maar het systeem de boventoon laten voeren, vallen mensen buiten de boot. Met alles wat ik doe probeer ik dat te voorkomen.'

Erkenning als mens

Haar zoektocht bracht haar ook in wijkgebouwen. 'Hier gebeurt het', dacht ze. 'Hier is nog dat menselijke contact.' Ze solliciteerde met succes op de functie van beheerder van multifunctioneel centrum Noorderbreedte in haar geboorteplaats Klazienaveen. Dat is een ontmoetingsplek die is aangesloten bij de Huizen van Actief Burgerschap, waar iedereen welkom is en de meest uiteenlopende activiteiten worden georganiseerd. Intussen is ze ook aangesteld als aanjager van zorgzame gemeenschappen binnen de Regio Deal Drenthe. Ze brengt inwoners, organisaties en beleidsmakers met elkaar in gesprek, omdat volgens haar de beste oplossingen niet achter een bureau ontstaan, maar in het dagelijks leven. In gewone ontmoetingen tussen gewone mensen. 'Ik sprak laatst bij de tandarts een negentigjarige man. Hij had zijn buurman gebracht. "Hij kan niet zoveel meer en ik rijd nog auto, dus ja, dat doe je dan voor elkaar", zei hij. Zo'n anekdote laat zien dat mensen vanuit hun natuur van betekenis willen zijn voor een ander. Het zijn niet de regels of de voorzieningen die een gemeenschap vormen, maar vooral de erkenning van mensen. Wie wordt gezien en zich serieus genomen voelt, durft mee te doen. Wie vooral als probleem of dossier wordt benaderd, raakt sneller buitengesloten.'

Mogelijk maken wat wél kan

In haar rol ervaart ze dagelijks hoe lastig samenwerking soms is. 'Tussen afdelingen en organisaties staan nog veel schuttingen. Als inwoners willen

meedenken over beleid, vinden professionals dat soms best spannend.' Ook ziet ze dat aan de lopende band plannen worden gemaakt, terwijl de uitvoering achterblijft. 'En de mensen om wie het gaat, worden lang niet altijd meegenomen. Op de vraag waarom we iets doen, ontstaat vaak ongemak. Ik kies liever voor luisteren. Aanhoren wat iemand nodig heeft en vervolgens samen mogelijk maken wat wél kan.'

Weerbaarheid begint bij het vertrouwen dat niemand er in het leven alleen voor hoeft te staan.

Zo meldde zich een vrouw met long covid bij Noorderbreedte. Zij wilde lotgenoten ontmoeten. Na een oproep ontstonden drie supportgroepen. Anja begeleidde de bijeenkomsten, totdat een deelnemer het stokje wilde overnemen. 'Mijn reactie was meteen: Dat gaan we doen, ik help je. Zo verspreidde het zich als een olievlek en stonden anderen op om ook te helpen.'

Volgens haar zit daarin de kracht van een zorgzame gemeenschap: aansluiten bij de energie die er al is, in plaats van iets nieuws bedenken of alles overnemen. 'Professionalisering kan dat soms in de weg staan. "Daar ben ik niet van", zeggen mensen dan. Alsof je een bepaalde functie nodig hebt om oprechte belangstelling te tonen.'

Bijdragen op je eigen vierkante meter

'De wereld verhardt, het is de kunst om niet mee te verharden', luidt haar overtuiging. Haar voornaamste pleidooi is dan ook dat we zachtheid moeten brengen, door empathie te tonen voor de mensen om ons heen. Ze wil mensen laten inzien dat ze op hun eigen vierkante meter enorm veel

kunnen betekenen. Want dat is precies waar voor Anja een zorgzame samenleving begint: niet met beleid, maar met een buurman die iemand naar de tandarts brengt, met een luisterend oor voor iemand die zich alleen of onzeker voelt, een inwoner die zelf een initiatief neemt. 'Groter hoeft het niet te zijn. Juist in de kleine ontmoetingen ontstaat iets groots: een gemeenschap waarin iedereen ertoe doet. Misschien begint weerbaarheid uiteindelijk niet bij zelfredzaamheid, maar bij het vertrouwen dat niemand er in het leven alleen voor hoeft te staan.'

FINLAND AAN DE MAAS – WEERBAARHEID IN MOOK EN MIDDELAAR

Door Marcel Canoy

Vaak ontstaan de beste initiatieven spontaan als er iets misgaat. Het cliché 'never waste a good crisis' mag sleets klinken, ook dit cliché klopt gewoon.

De gemeente Mook en Middelaar, met vijf aparte dorpskernen, had in juli 2021 te maken met een bijna-ramp. Tijdens deze historische Europese hoogwatercrisis steeg het water in de Maas tot extreme hoogten. Zuid-Limburg werd toen zwaar getroffen door verwoestende overstromingen. De regio Noord-Limburg (waaronder Mook en Middelaar) is destijds door het oog van de naald gekropen.

Hanneke van Stokkom, directeur van mijnbuurtje.nl en als vrijwilliger buurtverbinder in de gemeente, herinnert het zich nog levendig. De persoon verantwoordelijk voor communicatie van de gemeente bleek net op vakantie. Dat was even slikken. De ambtenaar deed vanaf haar vakantieadres wat ze kon, maar onhandig was het wel. En niet elke ambtenaar is zo behulpzaam vanaf het vakantieadres als deze. Burgers raakten in paniek en Hanneke had huilende mensen aan de deur omdat het totaal onduidelijk was hoe hoog het waterpeil nu eigenlijk stond en wat de mogelijke gevolgen zouden zijn. Er was ook geen goede informatie

over wat te doen, door wie en wanneer als de pleuris daadwerkelijk zou uitbreken.

Het liep af met een sisser, maar de communicatielijnen moesten aangescherpt worden. Hanneke, die toch al een schat aan ervaring heeft met buurtverbinden, stroopte haar mouwen nog maar eens op en ging samen met dorpsraden en de gemeente aan de slag. Eerst dachten ze groot: kerkklokken moesten luiden of de lawaaitoeters van de carnavalsvereniging konden worden ingezet. Al snel realiseerde het team zich dat het aan de verkeerde kant begon.

Vrijwel iedereen deed spontaan mee.

Onderop beginnen

De goede kant was om van onderop te beginnen. In de eigen straat werd een vragenlijst uitgedeeld. Vrijwel iedereen deed spontaan mee. Al snel wisten ze wie een EHBO-diploma had, wie hout op voorraad had, een moestuin had, gereedschap, een radio, ervaring met reanimatie of brandblussers. Wie heeft het over voedselpakketten aanschaffen?

Maar daar bleef het niet bij. Ook werd duidelijk wie bereid was bij calamiteiten op te staan. Er kwam een straatcoördinator. En het bleef niet bij één straat. Alle straten van Plasmolen, de kern waar Hanneke woont, kwamen aan de beurt. Er volgden presentaties voor alle kernen, zodat ook de rest van de gemeente aan de slag kon met de vragenlijsten en de coördinatoren. En op de website Maasburen.nl, waar burgers sowieso al veel gebruik van maakten, kwam een plek waar mensen ook terecht konden voor alle vragen over weerbaarheid.

In elke gemeente heb je koplopers en achterblijvers. Maar ook de achterblijvende kernen in de gemeente hadden snel genoeg door dat er werk aan de winkel was en kwamen in actie. Fun fact: in het villa-gedeelte van de gemeente nam men parmantig een coördinator in dienst. *Pecunia non olet.*

Als bijvangst van de concrete activiteiten rond het thema weerbaarheid ontstonden spontaan allerlei andere verbindingen binnen straten, buurten en dorpen; een rimpeleffect dat zo kenmerkend is voor zorgzame gemeenschappen.

Lokaal goed geregeld

Wat zou er anders lopen als er zich morgen een nieuwe watersnoodramp aandient? Duidelijk is dat het lokaal inmiddels goed geregeld is. Men weet wie het aanspreekpunt in de straat is, die persoon weet vervolgens weer waar welke spulletjes te halen zijn en wie er opstaan om de handen uit de mouwen te steken als het zover komt.

Wat nog niet optimaal werkt, zijn de communicatielijnen met de gemeente. Er worden wel degelijk stappen gezet en de gemeente is van goede wil. Maar zoals in het hele land richt de gemeente zich eerst op interne processen en dan pas op de inwoners, hoe graag je dat ook andersom zou wensen.

Lopen we in Nederland voorop als het gaat om weerbaarheid? Allerminst. Hanneke is voor inspiratie een bezoek gaan brengen aan Zweden. Maar daar hoorde ze dat Finland het nog beter doet. Winkelen in Scandinavië in

het sociale domein en de zorg is een populaire bezigheid in beleidsland, die meestal tot de ontnuchterende conclusie leidt dat ze daar geconfronteerd worden met dezelfde problemen die wij ook hebben. Het gras bij de burens lijkt altijd groener.

Finland als voorloper

Maar op het gebied van weerbaarheid is het Finse gras écht groener. De Finse instituties en de maatschappelijke weerbaarheid zijn gevormd door de Koude Oorlog. Finland deelt een 1.340 kilometer lange grens met Rusland en heeft nog altijd trauma's van 'Finlandisering'. Met dank aan het Molotov-Ribbentrop-pact werd Finland in 1939 door de Sovjet-Unie aangevallen en was het gedurende de Tweede Wereldoorlog voor het grootste deel van de tijd in staat van oorlog met dat land. Waar de meeste Europese landen na de val van de Muur hun defensie en noodinfrastructuur blijmoedig grotendeels afbouwden, heeft Finland deze systemen altijd intact gehouden. Dit staat bekend als het Finse *Comprehensive Security Model*.

De Finnen hebben vijftigzuidend schuilkelders, strategische noodvoorraden, operationele noodhospitelen en een enorm reserveleger. Het Finse schoolsysteem traint kinderen vanaf de basisschool in kritisch denken en het herkennen van nepnieuws. Mede hierdoor scoort Finland al jarenlang als het meest weerbare land tegen desinformatie, dat nu eenmaal veelvuldig wordt geproduceerd in de trollenfabrieken van Poetin. En weerbaarheid gaat in Finland ruimschoots voorbij militaire en veiligheidsinvesteringen. Het wordt ook bottom-up gevoed.

Een Finland aan de Maas klinkt gutig, maar zover is Mook en Middelaar echt nog niet. Tot inspiratie leidt het wel. De lijnen zijn nu korter dan voorheen, de kans op onrust en paniek is een stuk verminderd en men weet elkaar te vinden.

Hanneke vindt dat dit het nieuwe normaal moet worden in alle steden en dorpen van het land en zet zich daarvoor ook dagelijks in. Een sociale en digitale infrastructuur die dat ondersteunt ontbreekt vooralsnog, waardoor we nu te veel afhankelijk zijn van mensen als Hanneke en haar partners. Mooi als ze er zijn, maar vervelend als ze ontbreken.

Fotograaf: Michael Ehteld

DE JOJO IN SASSENHEIM: EEN ZORGZAME GEMEENSCHAP IS OOK WEERBAAR

Door Eliza Gerritsen

Ontmoetingswerkplaats de JoJo is niet alleen een plek voor workshops, reparatie en een goede kop koffie. Het is een zorgzame gemeenschap waar mensen naar elkaar omkijken. Het is ook de plek waar bewoners van Sassenheim naartoe komen in geval van nood. En juist daarom, zegt initiatiefnemer Lisa de Blok, zijn ze bijna vanzelf ook een weerbare gemeenschap geworden. Want een buurt die in gewone tijden voor elkaar zorgt, staat er in een crisis ook.

Wie de JoJo binnenstapt, komt terecht in een lange gang met deuren aan weerszijden, en achter elke deur gebeurt iets anders. Rechts gloort het kantoor, waar oprichters Lisa en Daan en de vrijwilligers de boel draaiende houden. Links klinkt gezaag uit de houtwerkplaats, verderop passeer je het Repair Café, de fietsenwerkplaats en de weggeefwinkel. En dan sta je in de woonkamer, waar meteen een vrijwilliger een kopje koffie voor je inschenkt. Al snel wordt duidelijk: deze plek is het kloppend hart van de buurt, waar niemand vreemd is.

Geven voelt hier als krijgen.

'Wij repareren niet alleen stofzuigers maar ook mensen', zegt Lisa. 'En de gemeenschap.' Het klinkt grappig, en zo brengt ze het ook, maar ze meent het. Wat begon als werkplaats, is nu een ontmoetingsplek en vangnet. Bewoners brengen iets mee: hun vakmanschap, hun tijd, een luisterend oor. Iedereen is welkom, en iedereen heeft iets te geven. En wie iets geeft, krijgt iets terug: een plek om bezig te zijn, het gevoel ertoe te doen, mensen om zich heen. Geven voelt hier als krijgen. En zo ontstaan bruggen tussen mensen die elkaar anders nooit zouden treffen.

Het sociale netwerk als noodnetwerk

Die bruggen lopen ook tussen bewoners en instanties. Neem het armoedenetwerk. Dat begon toen wethouder Elsbeth Koek op een dag kwam afwassen bij de JoJo, om dichterbij de bewoners te komen. Ze schrok van de verhalen, van alle nood die eigenlijk niemand goed in beeld had. Samen begonnen ze een appgroep, inmiddels ruim dertig mensen sterk: de wethouder, de Rotary, de voedselbank, de kledingbank, iedereen die iets kan betekenen. Zo bereikt een melding meteen de juiste persoon. Iets wat de gemeente zelf niet voor elkaar zou krijgen, omdat de privacyregels immers voorschrijven dat er geen gegevens worden gedeeld. Ook niet van mensen die hulp nodig hebben.

De JoJo heeft geen lijstjes nodig, want zij kennen die mensen gewoon. Verderop in het dorp raakt de zuurstoffles van een oudere bewoner bijna leeg. Binnen vijf minuten weet de JoJo het. Rijdt er een ambulance een straat in? Enkele minuten later weten ze voor wie, en vaak ook waarom. Lisa noemt het de dorpstamtam. Elke buurt heeft zijn eigen ogen en oren:

de buurvrouw die alles ziet, de man die iedereen kent, de tante die overal van weet. 'Mensen vertrouwen ons met wat ze weten, en zo brengen wij het bij de juiste persoon.' Zo'n netwerk koop je niet, en opleggen van bovenaf kan al helemaal niet. Een gemeenschap die haar mensen zo goed kent, staat er ook in geval van nood.

Inmiddels is de JoJo een van de landelijke pilotplekken voor noodsteunpunten. Zo oefenen ze samen met de veiligheidsregio en het crisisteam van de gemeente. Lisa's uitgangspunt is glashelder: maak van 'weerbare gemeenschap' alsjeblieft geen apart project. Het gaat vanzelf. Raakt iemand in psychische nood, dan vormt zich een klein team eromheen. Moet iemand na een scheiding halsoverkop het huis uit, dan staan er mensen klaar. Niemand heeft dat afgesproken of ingeroosterd, het gebeurt gewoon. En juist die vanzelfsprekendheid zegt alles: hier kent iedereen elkaar. Dit is de sociale infrastructuur waar het om draait, en die je in een crisis niet ineens uit de grond stamp.

Grenzen kennen, en toch beginnen

De gemeente zag dat vrijwilligers uit eigen zak bijsprongen en vroeg zich af of dat wel gezond was. Lisa begrijpt de vraag: 'Maar als het erop aankomt, zeg je toch geen nee tegen iemand in nood die geen toegang heeft tot hulp.' Tegelijk let ze erop dat het niet doorslaat: 'In eerdere situaties blusten wij brandjes zonder blusmiddelen.' En dat schuurt soms. Durven zeggen 'dit kunnen wij niet', is ook een vorm van kracht.

Grenzen kennen betekent bij de JoJo trouwens niet afwachten, eerder het tegenovergestelde. Toen de gemeente vond dat het nog te vroeg

Fotograaf: Martien Versteegh

was om aan de slag te gaan met weerbaarheid, zag Lisa dat er vanuit de gemeenschap wél behoefte aan was. Daarom nodigde ze de gemeente op eigen initiatief uit voor een rondetafelgesprek.

Wat nog wél moet gebeuren, is oefenen. Wat doet de buurt als de stroom drie dagen wegvalt? Wie repareert, wie deelt uit, wie houdt het overzicht? Daar zit het knelpunt: niet in de bereidheid, maar in de rolverdeling. Dit werd ook duidelijk tijdens een oefening toen opeens via een portofoon binnenkwam dat er straks voedselpakketten zouden komen. 'Toen ontstond onrust, willen we dat wel? Zijn we daar wel van?' De afspraken daarover moeten gemaakt zijn en daar werken ze aan met veiligheidsregio en crisisteam. En dan zijn er ook nog concrete dingen die kunnen bijdragen aan veerkracht, bijvoorbeeld de stroomvoorziening zelf: de JoJo droomt van zonnepanelen en zoutaccu's, zodat de plek een klap kan opvangen als het net het begeeft.

Voor nu houden de vrijwilligers van de JoJo het licht. Lisa weet uit ervaring dat je het ook onder erbarmelijke omstandigheden nog hartstikke gezellig kunt hebben: 'Zolang er geen bom valt en er geen gewonden zijn, maak je er met elkaar gewoon iets moois van.' Daar ligt de kracht van de JoJo: een gemeenschap die elkaar in gewone tijden kent, is het best voorbereid op tijden die ongewoon zijn.

HET PRINCIPE VAN DE LEGE STOEL

Door Marcel Canoy

We horen het te vaak: burgerinitiatieven die als concurrent worden gezien door welzijnsorganisaties. Het gevolg is chagrijn, gemiste kansen en vaak ook nog verspilling van gemeenschapsgeld. In Amsterdam-West doen ze het anders. Het buurthuis De Havelaar wordt beheerd door een welzijnsorganisatie (Combiwel Buurtwerk), maar de activiteiten zijn van de burgers.

Montse Lloveras kwam meer dan dertig jaar geleden voor de liefde uit Catalonië naar Amsterdam. Haar opleiding in Spanje in de moderne geschiedenis, met als afstudeeronderwerp de Spaanse Burgeroorlog, vertaalde zich wat ingewikkeld in passend emplooi in Nederland. Na een opleiding in Amsterdam rolde ze het welzijnswerk in. 'Ik had in het begin geen idee wat ze in zo'n buurthuis deden. In die tijd hadden ze dat niet in Spanje.'

Montse bleek haar talent aangeboord te hebben. Sindsdien doet ze van alles. Nu matcht ze bewoners met maatjes of activiteiten of organisaties, ondersteunt ze bewonersinitiatieven en begeleidt ze een belangrijke groep in De Havelaar: de Vrouwenexpeditie Oud-West. 'Ik zeg altijd: het geld is van jullie en jullie moeten zelf bepalen waar je het aan uitgeeft.' Geen naargeestige verantwoordingscircussen hier met de negenduizend euro

**Hier geen wachtlijsten
of stoelendansen, maar
altijd een vrije stoel waar
iedereen welkom is.**

die de Vrouwenexpeditie jaarlijks mag verspijken van de stadsdeelraad.

Wat Montse is als professional, is Lilly Parveen als vrijwilliger. Vijftig jaar geleden is ze uit Bangladesh naar Nederland gekomen, aanvankelijk in Hoofddorp maar de laatste vijf jaar in Amsterdam. In het begin vond ze dat wat eng, het grote Amsterdam! Nu heeft ze de stad in haar hart gesloten. De Vrouwenexpeditie speelde daarin een sleutelrol.

Lilly volgde een herkenbaar pad. Eerst meldde ze zich wat schuchter en onbekend in de buurt bij De Havelaar om aan activiteiten mee te doen. Maar Lilly kwam er al snel achter dat ze niet alleen kon meedoen, maar ook van alles te bieden had, vooral op het gebied van sport, beweging en zingeving.

Voor je het weet help je andere mensen

Het zwaan-kleef-aan-effect dat zo kenmerkend is voor zorgzame gemeenschappen, zien we hier in volle glorie. Je komt binnen als deelnemer, ziet wat het met je doet, je realiseert je dat je wat te bieden hebt, en voor je het weet ben je vrijwilliger en help je andere mensen. En jezelf. Lilly is in een paar jaar tijd van een schuchtere bewoner gegroeid tot rots in de branding in de wijk voor vrouwen met een migratieachtergrond.

Vrouwenexpeditie Oud-West is een organisch gegroeid gezelschap van zo'n zestig vrouwen uit Oud-West met een migratieachtergrond (minimaal vijftien nationaliteiten) die dingen met elkaar en voor elkaar doen. Ze

voelen zich en noemen zich zusters. Lilly is een sleutelpersoon in deze gemeenschap. Ze leidt allerlei activiteiten, en is ook een aanspreekpunt is voor van alles en nog wat. 'Nee zeggen vind ik heel moeilijk. Als iemand een beroep op mij doet, voel ik het als plicht om te helpen.'

Montse hanteert het principe van de lege stoel. De term staat symbool voor het feit dat er altijd plek is voor vrouwen die de weg naar De Havelaar hebben gevonden. Hier geen wachtlijsten of stoelendansen, maar altijd een vrije stoel waar iedereen welkom is. Soms komen mensen binnen via de huisarts, via Welzijn op recept of collega's van het buurtteam sturen ze door. Vaker nog komen ze via informele contacten van andere vrouwen, die al ervaring hebben gehad met de Expeditie.

De term staat ook symbool voor het feit dat haar eigen stoel het liefst leeg is. En dat is een mooi symbool. Montse herkent het beeld heus wel waarin burgers van professionals zoals zij verlangen dat die hun problemen oplossen. Dat maakt zeker onderdeel uit van haar dagelijks werk, want sommige mensen die zich aan de balie van De Havelaar melden, hebben dat ook echt nodig; hun problemen variëren van schulden tot mentale uitdagingen. Maar het liefst heeft ze dat mensen zich voldoende sterk voelen om het zelf te doen. Dus als er iets over haar schutting wordt gegooid, gooit ze dat het graag met een sierlijk boogje terug. Dat leidt doorgaans tot empowerment van de vrouwen. En als ze er echt niet uitkomen is Montse er – uiteraard – altijd.

Het empowermenttraject dat Montse met deze vrouwen is begonnen, is gebaseerd op je welkom, gezien en veilig voelen, gestimuleerd worden

om je talenten te ontwikkelen en aangemoedigd worden om die talenten in de groep en in de buurt in te zetten. Dat heeft geleid tot activiteiten die nu door de vrouwen van de Expeditie zelf georganiseerd. Zo is er een 'Slim ontbijt'. Hier wordt niet alleen gezamenlijk gegeten, maar praten de vrouwen over een zelfgekozen thema, soms onderling, soms met een gastspreker. Van alles komt hier voorbij: van gedwongen huwelijken en huiselijk geweld tot meditatie. Omdat de vrouwen elkaar kennen en vertrouwen, zijn onderwerpen die in andere contexten al snel in de taboesfeer zouden belanden, hier vrij om onderling te bespreken.

Iedereen heeft talent

Empowerment ontstaat ook door de filosofie onder de vrouwen dat iedereen talent heeft en niet alleen iets komt halen, maar ook iets kan brengen. Als een van de vrouwen een hulpvraag heeft, rennen ze in eerste instantie niet naar de psychiater of de huisarts, maar kijken ze of ze het onderling kunnen regelen. En meestal lukt dat dan.

Aan het eind van het gesprek buitelen de vrouwen over elkaar heen om te vertellen dat de relatie tussen formeel en informeel hier op gelijkwaardige basis bestaat, gebaseerd op wederzijds respect en waardering. Het is mooi dat ze dat zo ervaren. Het is nog mooier als het overal zo zou werken. Dat is ook de afdrank van het achtergrondinterview met Malika Mouhmouh, de bestuurder van Combiwel Buurtwerk. Als je het Integraal Zorgakkoord en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord opnieuw zou bedenken, zouden burgerinitiatieven een gelijkwaardige partij zijn ten opzichte van professionele partijen. Die wereld is helaas nog altijd ver weg.

CONCLUSIE

Door: Lea Bouwmeester en Marcel Canoy

Welk verhaal vertellen de bijzondere plekken en krachtige mensen uit deze bundel? Een veelkleurig verhaal over veerkracht, verbondenheid en de kracht om samen in beweging te komen. In deze conclusie kijken we over de afzonderlijke verhalen heen: welke rode draden zien we en wat leren die ons over weerbaarheid?

Werkzame mechanismen

Deze bundel komt voort uit onze eigen ervaringen én uit nieuwsgierigheid. In ons werk zien we hoeveel kracht er aanwezig is in mensen, plekken en gemeenschappen. We wilden beter begrijpen wat die kracht voedt en hoe zij bijdraagt aan weerbaarheid.

De verhalen nodigen uit om anders te kijken. Veel van wat een gemeenschap weerbaar maakt, is er al, zonder dat we het altijd als zodanig herkennen. Het zit in relaties, initiatieven en alledaagse manieren waarop mensen naar elkaar omkijken, zich organiseren en in beweging komen. Tegelijkertijd ontstaat weerbaarheid niet vanzelf. Aanwezige kracht heeft ruimte, aandacht en soms ondersteuning nodig om te kunnen groeien en doorwerken.

Door de verhalen naast elkaar te leggen, wordt zichtbaarder wat anders misschien onopgemerkt blijft. We zien zeven werkzame mechanismen die bijdragen aan weerbaarheid. Geen eenvoudig recept of vast stappenplan, maar een manier om beter te zien en te begrijpen wat er al is, wat dat

Aanwezige kracht heeft ruimte, aandacht en soms ondersteuning nodig om te kunnen groeien en doorwerken.

versterkt en wat nodig is om het tot zijn recht te laten komen.

1. Bouwen voordat het nodig is

Weerbaarheid begint vóór de crisis. Relaties die er in gewone tijden al zijn,

hoeven in een crisis niet meer te worden opgebouwd. Dat werkt ook omgekeerd. In een crisis is het te laat om nog een heel netwerk op te bouwen, terwijl de noodzaak daarvan pijnlijk voelbaar is als het er niet is. Het netwerk onderscheidt zich cruciaal van een crisismaatregel in de zin dat het ook buiten een crisis van nut is. Vergelijk een schuilkelder of een noodpakket met een zorgzame gemeenschap. Terwijl de schuilkelder zonder crisis beschimmelt, doet de zorgzame gemeenschap gewoon haar werk. Dat vraagt om vooruitkijken: niet wachten tot de noodzaak zichtbaar wordt, maar in gewone tijden ruimte maken voor de relaties en netwerken die weerbaarheid dragen.

2. Zwaan kleef aan: kracht trekt kracht aan

Lokaal blijkt veel meer aanwezig dan zichtbaar is: mensen, kennis, spullen, plekken en netwerken. En van het een komt vaak het ander. Het begint klein en breidt dan als een olievlek uit, zodat het ook zichtbaar wordt. Wie begint bij wat er al is, ontdekt steeds meer. Het ene contact brengt het andere mee, een initiatief maakt nieuwe mogelijkheden zichtbaar en mensen haken aan. Niet vanzelf, maar doordat mensen elkaar weten te vinden, iets toevoegen en anderen meenemen. Wat eerst verspreid en onzichtbaar was, groeit zo uit tot een zichtbaar netwerk van lokale kracht.

3. Iedereen heeft iets te brengen

Mensen zijn meer dan hulpvrager. Wie wordt gezien en aangesproken op wat hij of zij kan bijdragen, ervaart eigen waarde en handelingsvermogen. De hulpvrager van vandaag kan de helper van morgen zijn. Zo ontstaat wederkerigheid en groeit de gelijkwaardigheid binnen een gemeenschap.

4. Help mee, neem niet over

Professionele ondersteuning en een vangnet blijven nodig, zeker in tijden van een crisis. Maar te snel overnemen kan het vermogen van mensen kleiner maken. De kunst is om aan te sluiten bij wat mensen en gemeenschappen kunnen en willen. De spannende vraag is wanneer ondersteuning vermogen toevoegt en wanneer zij het onbedoeld vervangt.

5. Iedereen is eigenaar

Als mensen daadwerkelijk iets te zeggen hebben over hun woning, buurt of energievoorziening, ontstaat niet alleen betrokkenheid, maar ook verantwoordelijkheid en organisatiekracht. Handelingsvermogen vraagt niet alleen om kunnen, maar ook om mogen. Juist die combinatie vormt een sterke basis voor eigenaarschap.

6. Verschil maakt wijzer

Niet iedereen hoeft alles te kunnen. Juist verschillende kennis, vaardigheden, netwerken, achtergronden en middelen maken een gemeenschap flexibel. Wanneer die verschillen met elkaar verbonden worden, ontstaat gezamenlijke wijsheid: mensen vullen elkaar aan, zien meer mogelijkheden en komen samen tot oplossingen die niemand alleen had kunnen bedenken.

7. Tante Truus en Ome Ahmed trekken de kar

Elk succesvol voorbeeld heeft een trekker, zonder uitzondering mensen die zowel volhouders als verbinders zijn. Hun centrale rol wordt soms als kwetsbaarheid gezien: wat gebeurt er als Truus of Ahmed ermee stopt? Die afhankelijkheid is reëel. Tegelijkertijd laat hun rol zien hoe belangrijk zulke trekkers zijn. De kracht zit erin dat zij niet alles zelf doen, maar anderen verbinden, ruimte geven en meenemen. Zo kan persoonlijk leiderschap uitgroeien tot gedeeld vermogen en wordt de gemeenschap minder afhankelijk van één persoon.

Principes voor weerbaarheid van onderop

In alle voorbeelden zijn deze werkzame mechanismen in bepaalde mate aanwezig. En er is ook samenhang tussen de mechanismen. Weerbaarheid in de buurt verlegt de aandacht van mensen beschermen en voorbereiden naar mensen verbinden, zien, ruimte en zeggenschap geven en voortbouwen op het vermogen dat er al is. Dat leidt ons tot het eerste principe:

Principe 1

Van weerbaarheid maken naar weerbaarheid mogelijk maken: de straat als noodpakket

Veel van deze gemeenschappen zijn helemaal niet begonnen met het doel om 'weerbaar' te worden. Mensen organiseren iets, ontmoeten elkaar, zorgen voor elkaar, beheren iets samen of proberen een praktisch probleem op te lossen. En juist daardoor ontstaat vermogen dat óók van betekenis is wanneer er iets misgaat.

Veel denken over weerbaarheid begint begrijpelijkerwijs bij risico's en tekorten: wat kan er uitvallen, wat hebben mensen dan nodig en wat moeten we daarvoor organiseren? De voorbeelden uit de bundel beginnen precies vanaf de andere kant: wat is er al, wie kan wat, wie kent wie en hoe kunnen we dat versterken?

De bevrijdende lachspiegel

De werkzame mechanismen kunnen de samenleving een spiegel voorhouden. Maar wat voor spiegel? Een lachspiegel op de kermis maakt ons dunner of dikker. We kunnen erom lachen of het als metafoor gebruiken. De weerbare gemeenschappen laten systeempartijen zien dat ze dikker of dunner zijn dan het lijkt als ze in de reguliere spiegel kijken van de beleidswereld. Dat is niet om hen belachelijk te maken, maar kan leiden tot relativering en verbreding van perspectief. Weerbaarheid hoeft niet altijd gemaakt te worden. Vaak is er al veel vermogen aanwezig; de kunst is om dat te zien, te verbinden en te versterken, en toe te voegen wat nog ontbreekt. En na te denken over hoe dat duurzaam kan zijn.

We kijken bij weerbaarheid al snel naar inwoners en gemeenschappen: zijn zij voldoende voorbereid, zelfredzaam en georganiseerd? De voorbeelden nodigen uit om die vraag ook om te draaien. Hoe weerbaar zijn onze instituties wanneer inwoners zich anders organiseren dan het systeem had bedacht?

Gemeenschappen beginnen vaak bij mensen, relaties en praktische oplossingen. Overheden en organisaties moeten tegelijkertijd rekening houden met rechtmatigheid, privacy, risico's, financiering, verantwoorde-

lijkheden en gelijke behandeling. Dat is logisch en nodig en verdient geen hoon. Maar in verschillende voorbeelden zie je dat die twee werelden kunnen botsen.

We willen het handelingsvermogen van gemeenschappen vergroten, maar onze systemen kunnen datzelfde handelingsvermogen soms niet aan, waardoor dat vermogen onbedoeld verkleind kan worden. En als dat gebeurt, ontstaat onbenut potentieel. Hoe weerbaar zijn onze instituties eigenlijk als bewoners het anders organiseren dan wij hadden bedacht? Hoeveel ruimte hebben we om aan te sluiten bij wat er lokaal al is en waar de energie zit, ook als dat niet precies past binnen onze bestaande structuren?

Hoe je het ook wendt of keert, de welvaartstaat is opgebouwd uit domeinen. Die afdeling gaat over wonen en die andere over ouderen. Zorgzame gemeenschappen hebben evenwel niets te maken met domeinen. En daar schuurt het. Systeempartijen vinden het moeilijk om over domeinen heen te kijken. Maar de lachspiegel werkt niet maar één kant op. Systeempartijen moeten net zo vaak in lachspiegels kijken totdat ze er zelf om kunnen lachen, maar het omgekeerde geldt ook. Gemeenschappen kunnen effectiever worden als ze begrip hebben voor ambtenaren die er ook niets aan kunnen doen dat ze wetten moeten uitvoeren, ook als die wetten niet erg handig zijn. Dat leidt tot principe 2.

Principe 2

Gebruik de lachspiegel om anders te kijken én te handelen

De lachspiegel is pas echt waardevol als een ander perspectief ook leidt

tot ander handelen. Als we beter zien wat lokaal aanwezig is én wat ontbreekt, volgt vanzelf de praktische vraag: wie doet wat? Het laatste onderdeel van de bundel gaat daarom over de praktische invulling.

Van praten naar wie doet wat

Praters en doeners zijn allebei nodig. Reflectie zonder handelen brengt weinig in beweging, maar handelen zonder goed te kijken kan zijn doel voorbijschieten. De kunst is daarom niet om zo snel mogelijk iets te dóén, maar om samen te bepalen wat nodig is en wie daarin welke rol kan vervullen.

Weerbaarheid van onderop betekent niet: laat het maar aan de gemeenschap over. Niet iedere gemeenschap beschikt over dezelfde mensen, netwerken, middelen en mogelijkheden. Niet iedereen wordt vanzelf bereikt. Informele helpers kunnen overbelast raken en gemeenschappen kunnen mensen onbedoeld buitensluiten. Soms zijn professionele expertise, publieke middelen, bescherming of overheidsingrijpen simpelweg nodig.

Gemeenschapskracht mag bovendien geen argument worden om professionele ondersteuning terug te trekken of weg te bezuinigen. Juist een stevig vangnet en passende ondersteuning kunnen nodig zijn om lokale kracht duurzaam te laten groeien.

Weerbaarheid mogelijk maken vraagt daarom niet om een terugtrekkende, maar om een meebewegende overheid. Een overheid die kan variëren in haar rol: soms leiden, faciliteren, beschermen of ingrijpen; op andere

momenten verbinden, ondersteunen, financieren of ruimte geven. Wat nodig is, hangt af van de plek en de omstandigheden en kan binnen één gemeente van buurt tot buurt verschillen.

Vanuit dat perspectief ziet investeren in weerbaarheid er ook anders uit. Niet alleen een noodsteunpunt of crisisvoorziening vormt de infrastructuur voor weerbaarheid. Ook een dorps huis, sleutelpersoon, Repair Café, wooncoöperatie, buurtwarmtenet of ontmoetingsplek kan die functie vervullen. Juist voorzieningen die in gewone tijden waarde hebben, kunnen van grote betekenis zijn wanneer het erop aankomt.

Dat vraagt ook iets van de overheid zelf. Weerbaarheid ontstaat dwars door domeinen heen: in zorg, wonen, energie, leefbaarheid, veiligheid en de fysieke omgeving. Gemeenten, departementen en uitvoeringsorganisaties zullen over hun eigen grenzen heen moeten kijken en verbinding moeten zoeken rond wat lokaal al aanwezig is en wat daar nodig is.

Daaronder ligt een eenvoudige gedachte: ergens bij horen, ertoe doen en invloed ervaren helpt mensen verbonden en betrokken te blijven bij de samenleving, juist wanneer het schuurt of tegenzit.

Principe 3

Ken en erken elkaars kracht

Van de drie principes klinkt dit misschien het meest als een open deur: gemeenschap en overheid hebben elkaar nodig. Toch is dat in de praktijk lang niet vanzelfsprekend.

De verhalen in deze bundel laten zien wat er mogelijk wordt wanneer gemeenschap en overheid elkaar niet alleen kennen, maar ook erkennen. Wanneer zij weten wat de ander kan en doet, de waarde daarvan zien en elkaars rol respecteren. Niet door taken simpelweg bij de ander neer te leggen, maar door elkaar aan te vullen waar dat nodig is.

Dat vraagt iets van beide kanten. Van overheden dat zij lokale kracht leren zien, vertrouwen en ruimte geven, zonder zich terug te trekken waar bescherming of ondersteuning nodig is. Van gemeenschappen dat zij erkennen wat publieke organisaties kunnen én moeten bieden, en oog hebben voor de verantwoordelijkheden en grenzen waarbinnen zij werken. Dat samenspel ontstaat niet vanzelf en ziet er niet overal hetzelfde uit. Maar de verhalen in deze bundel laten zien dat het kan. Waar gemeenschap en overheid elkaars kracht kennen én erkennen, ontstaat ruimte om samen meer mogelijk te maken dan ieder afzonderlijk kan.

Misschien is dat wel de belangrijkste les uit deze bundel. Werken aan weerbaarheid begint met anders kijken: zien wat er al is, welke kracht daarin schuilt en wat mensen en gemeenschappen nodig hebben om die kracht in te zetten. Zo verschuift de vraag van 'hoe maken we gemeenschappen weerbaar?' naar 'wat maakt weerbaarheid hier mogelijk en wat vraagt dat van ons allemaal?'

Fotograaf: Lilian van Rooij

We doen het samen

Nederland staat voor enorme opgaven om verschillende crises het hoofd te bieden, in een tijd waarin belangen en wereldbeelden vaak botsen. We slagen alleen als we die opgaven met de héle samenleving oppakken. Hier ligt een kans om te beginnen vanuit wat verbindt: de kracht van mensen die zich inzetten voor hun buurt, dorp of stad. Om gemeenschapskracht centraal te zetten. Niet als ‘aardig’ voor in de buurt, maar als pijler onder beleid en uitvoering.

Met vertrouwen, gelijkwaardigheid en structurele ondersteuning kunnen gemeenschappen lokaal bergen verzetten. Waar systemen vastlopen, komt de samenleving zelf in beweging. En die beweging verdient steun.

De We Doen Het Samen-coalitie bouwt aan een omslag: aan een ‘we-doen-het-samenleving’. Dat is een samenleving waarin gemeenschappen niet afhankelijk zijn van overheid en markt, maar een zelfstandige en gelijkwaardige plek hebben. Een samenleving waarin zij verschil kunnen maken voor vandaag  n voor de toekomst.

Samen sterk voor lokale
gemeenschappen

Partners in de We Doen Het Samen-coalitie (september 2026)

Buurkracht, Constitutie voor de Commons, Commons Network, Coöperatie Actief Burgerschap, Cooplink, De Groene Sprong, Delen Geeft Meer, Duurzame Dinsdag, EnergieSamen, Katalys, LaNSCO, LSA Bewoners, LVKK, Nederland Zorgt Voor Elkaar, Oranje Fonds, SDG Nederland, Social Enterprise Nederland, Social Handprint, Stichting DOEN, TNO Better Together, VNG, VrijwilligersNL, Univé Buurtfonds, VrijwilligersNL, VSB Fonds.

Kijk voor een actueel overzicht op coalitie.wedoenhetsamen.nu/partners

Wat maakt mensen en gemeenschappen sterk? Welke relaties, kwaliteiten en omstandigheden doen ertoe, en wat helpt om die kracht te laten groeien? De verhalen in deze bundel nodigen uit om anders te kijken naar weerbaarheid: niet alleen naar wat ontbreekt, maar juist ook naar wat er al is.

Er gebeurt op dit moment al veel moois in het land, al is dat lang niet altijd sexy of zichtbaar. Weerbaarheid in lokale gemeenschappen betekent het ontwikkelen van het vermogen om wendbaar te zijn met het oog op vele denkbare toekomstige situaties. Dat is niet alleen relevant in de context van allerlei rampen, maar werkt – anders dan een schuilkelder of een noodpakket – ook heilzaam buiten die rampen.

De verhalen vertellen een veelkleurig verhaal over veerkracht, verbondenheid en de kracht om samen in beweging te komen. Maar weerbaarheid ontstaat niet vanzelf. Aanwezige kracht heeft ruimte, aandacht en soms ondersteuning nodig om te kunnen groeien en doorwerken.

